

Mİ'RAC
ve
HAMİDULLAH

Dr. Zeki Çıkman

BEREKÂT YAYINEVİ

Mi'RÂC
ve
HAMİDULLAH

Prof. Muhammed Hamidullahın Mi'rac ile ilgili fikirlerinin konu alınarak bir incelemeye tabi tutulması.

Hazırlayan
Dr. Zeki Çıkman

BEREKÂT YAYINEVİ
Beyaz Saray Zemin Kat No: 11
Beyazıt — İSTANBUL

BEREKÂT YAYINLARI No: 9

MİRAC ve **HAMİDULLAH** kitabının yayın hakkı
BEREKÂT YAYINEVİ'ne aittir.

TAKRİZ

I

Ma'lumdur ki Efganlı Cemâleddin'den beri islâm âleminde «**Dinde Islâhâtçılar**» gurubu türemiştir. Bunların zahirde iddiaları, müslimanları kalkındırmak, ilerletmektir. Kopardıkları yaygaralar ve çığlıklar bu merkezde toplanır. Fakat işin hakiki vechesi maalesef böyle değildir. Çünkü önderleri Cemâleddin Efganî bütün icraatiyle kendisinin **İngiliz Ajanı** olduğunu isbât etmiş bir kimsedir. Şöyle ki: Kur'ân-ı kerîmin ilk âyeti müslimanlara okuyup yazmayı emrederken Efganî «Müslümanlık vardığı yerlerde ilmi öldürmüştür.» Diye iddia etmiştir. Efganî masonluğu seve seve kabul etmiş ve Mısırda kendi eliyle masonluk locasını kurmuştur. Bu cihetleri «**Dini Ta'mir Dâvâsında Din Tahripçileri**» adlı naciz eserimde bulmak mümkündür. Son olarak Sultan Hamîd merhumun gazetelerde tefrika edilen hatıratında bundan «**Bir Maskara**» diye bahsedildiğini, mehdilik satmak için padişahın izin istediğini, huzurdan koğulunca da İngiliz lordlarından biriyle hilâfet aleyhinde çalışmak üzere ittifak ettiğini... okudum.

Evet İngilizler hilâfeti yıkmak için asırlardan beri çalışmıştır. Bu uğurda Hindistanda milyarlar harca-

miştir. Orada **Kadiyanilik**, **İsmaililik** gibi islâma taban tabana zıt mezhebler meydana getirmiş. Fakat buna rağmen hilâfeti yıkamamıştır. Doktor Rıza Tevfik hatıratında şöyle der: «31 Mart vakiasından sonra arkadaşlara, İngiliz sefaretine uğramamızı teklif ettim. Uygun gördüler ve gittik, fakat bekçiden başka bizi karşılayan olmadı. Bütün sefaret erkânının sefarette olduklarını bildiğimiz halde kimi sorduksa burada yoktur, cevabını aldık. Ve üzülerək oradan ayrıldık. Bu harekete hiç bir türlü ma'na veremiyorduk. Bilahare Londraya oğlumu ziyarete gittim. İngiliz lordlarından bir dostum vardı ki orada tahsil gören oğluma maddî ve manevî yardımlarda bulunuyordu. Fırsattan istifade ederek lordu ziyaretle kendisine teşekkürlerimi arz ettim. Lordla samimane sohbette bulunurken kendisine İstanbuldaki İngiliz sefaretine gitiğimizi ancak kimse tarafından kabul edilmediğimizi söyledim. Lord bana şu cevabı verdi: Dostum Rıza Bey, biz halifeliği yıkmak için Hindistanda seller gibi para akıttık. Amma muvaffak olamadık. Bakarız halifeden bir selâm gelince; bütün hind müslimanları secdeye kapanırlar. Nihayet bu işi 31 Martta sizden bekledik, siz ise hilâfeti kaldırmak şöyle dursun, halifeyi bile öldürmediniz. Sadece onu hal' etmekle yetindiniz. Bundan dolayı biz size cidden dargınız!....»

Anlaşılan İngilizler bu işi bir de Cemaleddin Efganî vasıtasıyla denemeğe çalışmışlardır. Efganî ve taraftarları «İslâhatçı» ya'ni reformcu ünvanıyla ortaya çıkmışlardır. Onlara göre Peygamberliğin tarifi İslâm ulemâsının tariflerine uymaz. Yine onların tariflerinden Kur'ân-ı kerîmin Cibrîl-i Emîn vasıtasıyla Peygamber «sallallahü aleyhi ve sellem»e indirildiğini anlamak güçtür. İlm-i Kelâmdan hoşlanmazlar. Fıkıhı, müslimanlık saymazlar. Onlarca fıkıh, fukahânın söz-

lerinden ve fikirlerinden ibarettir. Müslimanlık, Kur'ân-ı kerîmle hadîslerdir. Bunlardan kim ne anlarsa o şekilde amel edecektir. Sair Peygamberlerin mu'cizeleri olduğunu söylerler. Fakat bizim Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» Kur'ân-ı kerîmden başka mu'cizesi olduğunu kabul etmezler. Maddî mu'cizeleri te'vil yoluyla inkâr ederler. Müslimanların yer yüzünde, Kur'an-ı kerîmden sonra en sahîh kitab olarak bildikleri ve kabul ettikleri **Sahih-i Buhârîde**, zayıf ve uydurma hadîsler olduğunu söylerler...

Insafla düşünölsün! Kur'ân-ı kerîmde yalnız namaz kılmak emir olduğuna, bu bâbta tafsilât verilmediğine göre bir müsliman, namazın nasıl kılınacağını nereden öğrenecektir? Hadislerden desem, onların da bize delil teşkil edenlerine uydurmadır, denilirse hâlimiz ne olacak?

Bu suâlin cevabını vaktiyle İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünde müdür bulunduğum sıralarda talebemize konferans veren bir profesör vermişti. Cevab şudur: Cenâb-ı Allah Kur'ânda bize «Salâtı ikame edin» buyurmuştur. Salât dua demektir. Şu halde bu emrin manası: Duayı doğrultmak demektir. Acaba dua nasıl dikilir ve doğrultulur: Bunu da yine Cenâb-ı Hak Fatiha sûresinde bize ta'lim etmiş ve: «Bizi doğru yola ilet ya Rabbî!» demek suretiyle yapılacağını açıklamıştır. Kısacası namaz, ayakta dikilerek «Bizi doğru yola ilet ya Rabbî!» diye dua etmekle eda olunacaktır. Aynı profesör zekât hakkında da buna benzer hezeyanlar savurmuş, o meclisdeki itirazlarımız üzerine şükürler olsun bir daha semtimize uğramamıştı.

İşte dinde islâhat bu gibi vahim neticeler doğurur. Efganî'nin açtığı islâhat çığırını tilmizi Muhammed Abdüh tarafından biraz daha ilmî kisveye bürünerek

sürdürülmüştür. Mısırın, avrupa hayranı yazarları bu da'vayı canla başla benimsemiş, ipten kurtulmuş mahkumlar gibi görülmedik bir sevinçle kaleme sarılmışlar, islâm kisvesine bürünerek müslimanlık aleyhine neler yazmışlardır...

Profesör Hamidullah da bu paslı silsilenin son halkalarından biridir. Eserleri meydandadır. Türkçeye çevrilenleri herkes okuyabilir. Onun Peygamber «sallallahü aleyhi ve sellem» hakkında yazdığı eseri ni okuyanlar Kur'ân-ı kerîmin cebrâil aleyhisselâm vasıtasıyla indirildiğine dair bir izahat bulamazlar. Peygamberimiz «Sallallahü aleyhi ve sellem» muhtelif memleketlere seyahat etmiş: «O yerler halkının âdetlerini an'anelerini incelemiştir. Hattâ bu seyahatleri esnasında Çine ve Habeşistana bile gitmiş olması muhtemeldir. Bu hali kırk yaşına kadar devam etmiştir. Kırk yaşı kemal yaş demektir. Ondan sonra Peygamber olmuştur.» Şu izahat insana ister istemez beктаşı hikâyesini hatırlatır: Bektaşî cami'in önünden geçermiş. Kulak vermiş, içeride hoca efendi vaaz ediyor: Allah ne yeredir ne göktedir. Ne sağdadır ne soldadır! diyormuş. Bunun üzerine beктаşı yanındakine eğilerek: Allah yoktur diyecek ya, korkuyor gibi geliyor insana. Daha neler daha neler...

İşte hamiyetli gençlerimizden Doktor Zeki Çıkman'ın Profesör Hamidullah'a reddiye olmak üzere kaleme aldığı bu eserde bahsedilen mevzular da bu kabildendir. Ben Mısırdaki talebeliğim esnasında Mısır bekçilerinin reformcu eserlerini gördüğüm için aynı yolu takip eden bir profesör Hamidullah'a şaşmam. Amma onu bir din yetkilisi imiş gibi kabul ederek Türkiye'de fesat tohumu ekmesine müsaade edenlere şaşar şaşar kalırım. Allahü teâlâyâ hamd olsun ki bu memleket Dr. Zeki Çıkman gibi hamiyetli

ve uyanık gençlerden hâli değildir. Müellifi tebrik eder ve daha nice hayırlı eserlere muvaffak olmasını dilerken emsalinin çoğalmasını Cenab-ı Hakdan niyaz eylerim.

Ahmed Davudoğlu

TENBIH: Allahü teâlânın kitâb-ı azizini ve Resûlullahın sünnetini anlamağa muvaffak kıldığı bir kimse, bilir ki, Peygamber «sallallahü aleyhi ve sellem» Mescid-i Aksaya, cesed-i şerîfi ile yürütölmüş, sonra yine cesediyle sidre-i muntehaya, hatta daha yukarısına çıkarılmıştır. Nitekim müteaddit rivayetlerle gelen sahîh hadîslerde bu beyan olunmuştur. Mi'râcın cesed-i şerîfi ile olduğuna, Allahü teâlânın: «Kulunu geceleyin Mescid-i Haramdan Mescid-i Aksaya yürüten Allahı tenzih ederim» âyet-i kerîmesi, «yemin olsun onu (Cebrâili hakiki suretinde) Bir daha da mi'ractan inerken gördü», «sidre-i muntehanın yanında», «O sidrenin yanında cennet-i me'va vardır», «Sidreyi, kaplayabildiğine kaplamıştı», «Ne gözü kaydı ne de haddini aştı», «O gerçekten rabbinin büyük âyetlerinden bazılarını gördü.» Âyetleri kâfidir. Bu âyetler, hem esrânın hem de göklere çıkmasının cesed-i şerifiyle olduğunu beyan hususunda açıklırlar. Çünkü Esrâ âyeti, Esrânın başlangıcını, Necm sûresinin âyeti de sonunu beyan etmektedir ki, bu âyet cesediyle göklere çıktığı hususunda açıktır. Buharî ile Müslimin sahîhlerinde ve diğer kitablardaki sabit mi'râc hadisi de öyledir. Hadîs, onun burak'a bindiğini ve cesediyle göklere çıktığı açık açık göstermektedir. Kur'ân-ı kerîm, esrânın başından, mi'râcın tamamına kadar tazammun ettiklerini beyan buyurmaktadır. Kur'ân-ı

Kerîm'in: «İnsanlara indirileni kendilerine anlatsın diye...» buyurarak irşadda bulunması ne güzel bir beyandır. Artık inat eden cahillere, ya Kur'ân-ı kerîmi, yahut onu en mukemmel şekilde beyan eden Peygamberi «sallallahü aleyhi ve sellem» yalanlamaktan başka çare kalmamıştır. Bu ise küfürdür. Allahü teâlâ bizi ondan ve ona götüren şeylerden muhafaza buyursun!

Ahmed Davudoğlu

Sûre-i Esrâ âyet: 1

Sûre-i Necm âyet, 13 - 19

TAKRİZ

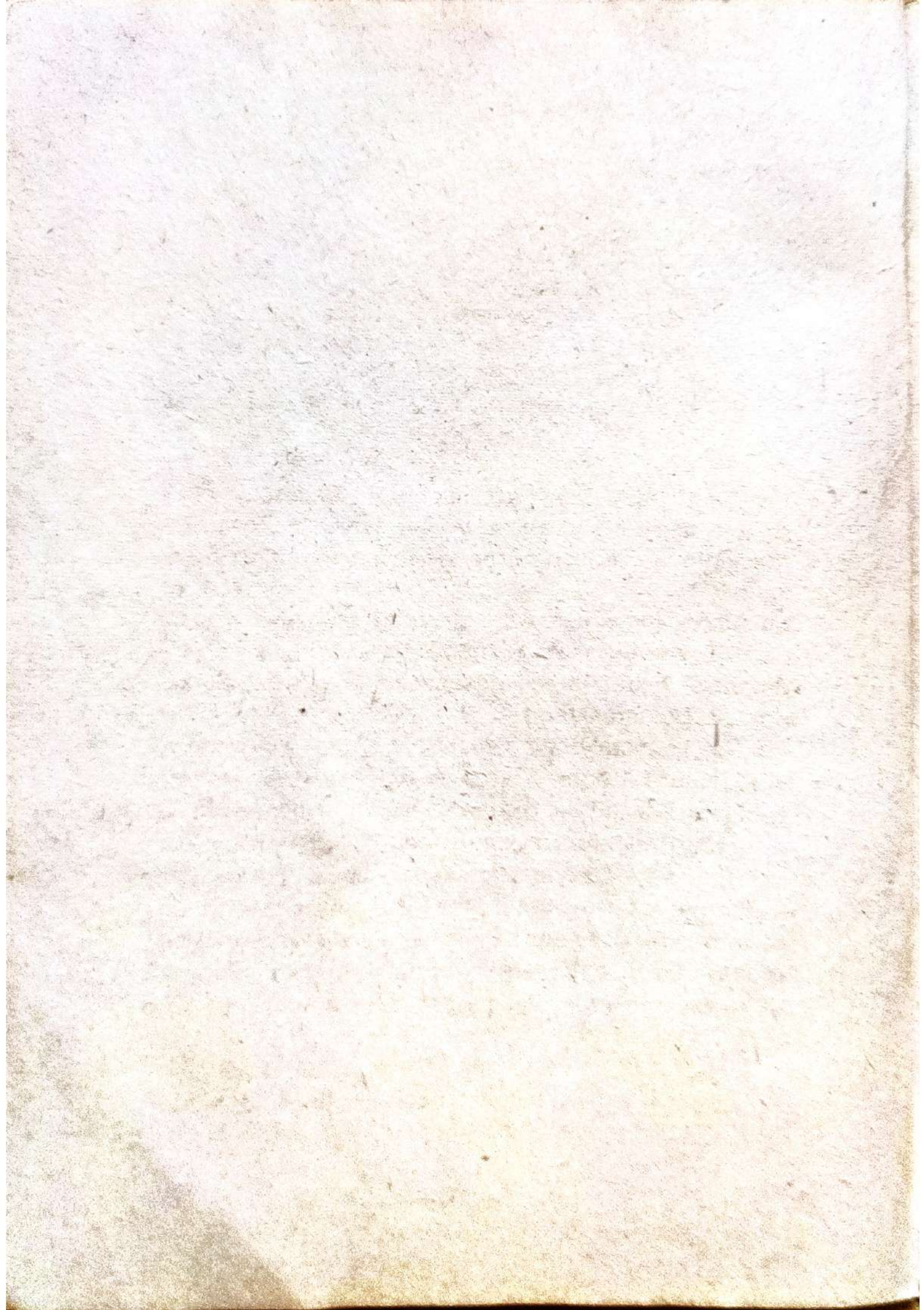
11

(Taktirname)

Tam ihlasla hamd-i Hûda, Salâtu Selâm alâ hayril-vera vazife-i kutsiyesini ifadan sonra; mütevaliyen (devamlı) neşredilen kütüp ve resail (kitab ve mecmua) meyanında (sayesinde) hatâların reddine ve galatların (ilme uymayan sözlerin) tashihine sarf-ı himmet ederek, hak ve hakîkatin zuhûruna ve müdafaasını hedef ittihaz eden zevat yok denecek kadar, az bulunmaktadır.

Bu hususta bilgin doktorumuz, Zeki Çıkman beyin, mirâc-ı Nebevî ve hayat-ı peygamberîye dair zamanımızda hilâf-ı hakikat beyanda bulunanlara ve ezcümle Profesör ünvanında şahsî fikirlerini ilim olarak ileri süren sayın Hamidullah beye (karşı) ilgili izahlarına dest-res (muttâli) olduğumuzda kendilerini tebrik ve risalesini tasvip zimmında şu takrizimizi (taktirlerimizi) eklemeden kendimi alamadığımı bütün okuyucu müsliman kardeşlerime arzederim. 8.4.1976

Osman BEKTAŞ
Sabık Erzurum Müftüsü

ÖNSÖZ

SAYIN PROF. MUHAMMED HAMIDULLAH BEY'İN
MİR'ACLA İLGİLİ FIKIRLERİNİN KONU ALINARAK,
BİR İNCELEMeye TABİ TUTULMASI

Dr. Zeki ÇIKMAN

İslâmi konularda sadece iyi bir okuyucu olmanın ötesinde, bu konularda kendimi yazı yazacak derecede sâhibi salâhiyet görmüyorum.

Ancak bir cemiyet üzerine «Emri bil-ma'rûf, Nehyi anil-münker» nokta-i nazarından farzı-Ayn olan konulara sâhibi selâhiyet olan çok muhterem kardeşlerimiz sâhib çıkmayınca mes'uliyet bütün ağırlığına, bizim gibi okuyucu kitlesinin omuzlarına bırakıldığını büyük bir üzüntü ve yeisle gördüm.

Mesleki iştigalimin çok daha değişik konu olması dolayısıyla yazımız ne kadar tesirli olur, orasını Allahü teâlâ bilir.

Sayın Prof. Hamidullah Beyin Atatürk Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesinde verdiği Mi'rac ile ilgili seminerine dinleyici olarak katılmıştım. Sağımda, solumda bazı arkadaşların (İslâmi İlimler Fakültesindeki Doç. ve Dr. Asistanlar) soru sormak için not tuttuklarını görünce, samimiyetle itiraf edeyim ki fevkalâde sevindim. Mevzuûn, Ehl-i sünnet'in dört büyük imamı-

nın ve cumhur-i ulemânın ortaya koyduğu AKAİDE ters düşen kısımların aydınlanacağını bekledim. Şahsen böylesine ilmî bir seminerde ukalalık ve bilgiçlik etmeyi ne istedim ve ne de arzu ettim. Bu husustaki teminatım, şahsımı yakından tanıyan arkadaşlarıdır.

Seminer sonucu kırıntı tarzında bazı sùaller soruldu ve bunları da sayın Hoca, cevabladı. Konuya derinliğine sâhib çıkan kalmamıştı. Şu sözüm muhterem kardeşlerim için bir nakîse olarak anlaşılmasın. Belki de, bizzat kendileri Sayın Hamidullah Bey'i davet ederek, getirdikleri için derinliğine konu işlenemiyor, hüsnu zannı hepimizde galibtir. Islâmî ilimlerde çalışan arkadaşlara her zaman her yerde, çölde serâp gören bir kişi gibi ihtiyaçlıyız. Yeter ki, arkadaşlarımız bizim bu arzu ve ihtiyacımızı taktir buyursunlar. Tekrar ediyorum sözlerimi kendileri için nakîse olarak almasınlar, ancak ikaz nokta-i nazarından almalarını diliyorum.

Nihayet «Soruyu sorduran ve cevabını verdiren Allahü teâlâ'dır» itikadıyla Sayın Hoca ile münazara başladım. Bu münazaramız tam elli dakika kadar sürdü. Aklî ve naklî delillerim karşısında Sayın Hamidullah Bey'in en son sözleri, dinleyen arkadaşların şahadeti altında şöyle bağlanıyordu: «Ben böyle düşünüyorum, kanâatim budur. Bu benim şahsî bir anlayışımdır. Benim mütevazi bir görüşümdür. Bunda hiç kimseyi zorlayıcı bir husus görmüyorum. Arkadaşa teşekkür ederim, bu hususta getirdiği deliller üzerinde biraz düşünürüm».

Misafirimiz bulunan Sayın Prof. Hamidullah Bey, seminerine bu cümlelerle başlamış olsaydı, buna ne diyebilirdik? Elbette ki, hiç bir şey. Öz vebâlı öz boynuna der, geçerdik.

En son olarak Őu soruyu yine arkadaşlar huzurunda Şöyle sordum «Ehl-i sünnet vel-cemaat olarak 1350 yıldan beri mirac'ın Ruhmaalceset (Ruh-bedenle) yapıldığına dair, itikad edilegelmişken, acaba; mirac'ın hangi kısımları bugünkü teknikle çatışıyor ki, yeni bir yoruma baş vuruluyor».

Tabii ki, buna dacevab olarak «Ben böyle düşünüyorum» demekle iktifa ettiler. Yine Sayın Hamidullah Bey Ehl-i sünnetin dört amelî mezhebinde inandığı şekilde bir akaid'in bulunmadığını da kesin olarak bilmektedir.

Sayın Hamidullah Beyin seminerini teypten yeniden tercüme ederek derledim. Bandları sened olarak saklamaktayım. Bandların Őu sened olarak önemi daha ziyâde soru cevap kısmındaki fikirleri içindir. Daha sonra Hoca'nın fikirlerini 21 madde de topladım. Konuya biraz daha ahenk kazandırmak için benzer ve yaklaşık maddeleri bir araya getirerek 10 madde halinde Ehli sünnette muteber olan âlim ve kitâblara dayanarak incelemeye tâbi tuttum, Őöyleki;

İncelemeye tâbi olan konu	Sahife
1 — Mescidi Aksâ «Mi'rac» esnasında yoktu ve hıristiyanlar yıkmıştı.	20
2 — İki Mescid-i aksa'nın mevcudiyeti hakkındaki iddiası	27
3 — Peygamberimizin (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Nübüvvetten önce, Kudüs'ü gördüğü iddiası	31
4 — Mi'rac hâdisesi, Cenâb-ı Hakkın mekândan ve zamandan münezzehe oluşuna nâkisa mıdır?	34
5 — «Abd» kelimesinin bedeni-rûha hitâb edip etmemesi,	37
6 — Mi'rac rûhânî midir?	42
7 — Mi'rac bir mi? Yoksa bir kaç mıdır?	63

8 — Şakkı Sadr meselesi	68
9 — Miracın vuku' bulduğu ilk yer konusu	71
10 — Sahabeler arasında da böyle ihtilâflar mevcûddur, iddiası:	72

Konuları incelerken, ehl-i sünnette, ilim ve ihlâsına inandığımız büyük zatların klavuzluğuna baş vurmaya en geçerli bir yol olarak seçtim. Çünkü, konuları direkt olarak inceliyorum dersem, hem yalancı ve hem de cehaletin en büyüğünü işlemiş olurum. Hat-tâ arapçayı ve farsçayı bihakkın bilmiş olsam dahi.....

Bunları bilmenin yetmiyeceğini hepimiz takdir ederiz. Şayet ehl-i sünnet büyüklerini tanımıyor ve onların klavuzluğunu kabul etmiyorsak, denizin dalgalarına kapılmış, serşeri bir kabuk hükmünde oluruz.

Bir espri ile konuya girmek istiyorum. Islâmî ilimlerdeki arkadaşların üzerinde farz-ı ayn olan vazîfe-yi bizzat yüklenerek, arkadaşlar için farz-ı kifâye durumuna indirdik.

Sayın Hamidullah Bey, yukarıda sözü edilen se-minerden sonra fikirlerini daha iyi perçinlemek için mütercim arkadaşımıza, ayrı bir pusula göndererek, bunların teksire ilâvesini istemiş. Fikirlerini perçinlemek şöyle dursun kendi kendini nakz ediyor. Delillerinin sağlam olmadığını kendisi söylüyor. Pusulasında değindiği çok önemli bir konu bulunmaktadır. O da Ehl-i sünnetin temel dayanağı bulunan Kur'an ve Sünnetten sonra üçüncü derecede delil ve hüccet bulunan «İCMÂ'İ» dinamitlemiş olmasıdır. Bu korkunç tahrîb işini, usulû-fıkıhda büyük âlim olan «Pezdevi'-ye» (Rahmetullahi Aleyh) yüklemektedir. Bu iddiasıyla da, bu büyük âlimi de su-i zan altında bırakıyor.

Sayın Hamidullah Bey, «Önceki bir icma, daha sonraki bir icma'nın yürürlükten kaldıracağını hatırlat-

mak isterim. Eski icmaı terketmekle, yeni bir icma' nasıl teşekkül eder? Bu ancak, bir kimsenin eski icma'a muhalefet etmesi, giderek diğer âlimlerin de onun görüşünde birleşmeleri ile olur» diyor.... ve bu fikirlerin de «Pezdevi'nin» usulû-fıkıhında yazılı olduğunu söylüyor.

Şimdi biz de Pezdevi'nin «İCMÂ» hakkındaki, fikrini bir kaç cümle hâlinde belirterek hakikatı ortaya koymaya çalışacağız!

FAHR'ÜL İSLÂM PEZDEVI (rahmetullahi aleyh) diyor ki «İCMÂ-I İNKÂR EDEN DİNİ İBTÂL EDER. ÇÜNKÜ USÛL, DİNİN HEPSİNİN ESAS VE DAYANAĞI, MÜSLİMANLARIN İCMÂINA VARIR.» diyor ve şöyle devam ediyor, «İCMÂ'IN TAHAKKUKUNDAN SONRA ARTIK SENET ARANMAZ İCMÂ'IN KENDİSİ HÜCCET OLUR. İCMÂ'IN SENEDİNDE MÜNAKAŞA YAPILMAZ Kİ, İCMÂ'I YAPANLAR MUAHAZE OLUNMAĞA MEYDAN VERİLSİN. SENEDE BAKILMAZ, İCMÂ HÜCCET OLMUŞTUR. BÖYLELİKLE «ÜMMETİM DALÂLET ÜZERE ASLÂ TOPLANMAZ» HADİS-İ ŞERİFİ TAHAKKUK EDER» (1).

İşte Fahr'ül İslâm Pezdevi Hazretleri böyle diyor. Böyle bir âlim üzerine su-i zan serpiştirilebilir mi? İlim ve insaf bu mudur?

Sayın Hamidullah Bey, yine pusulasında ikinci bir hususu şöyle anlatıyor. «Eğer Mirâc'ın cismen vukû bulunduğunu red küfür olursa, bundan doğacak neticeler hesaba katılıyor mu, Hazreti Aişe'ye (Radiyalahü anhâ) hakaret eden bu adamlar kıyamet günü Hazreti Peygamber'in (Sallallahü Aleyhi ve sellem) şefâatine lâıık olabileceklermidir? diyor.

1 — Ebu Zehra : Ebû Hanife: Fatih Mat, İst. 1966. s: 303.

Ve teksirde özellikle, hakaret ve bu adamlar kelimelerinin altlarını çizmek ihtiyacını duymuş.

Şimdi sayın Hoca'ya, onun talebelerine ve gerekirse onu mürşid edinirim diyen arkadaşlara soruyorum. Hoca'nın delil olarak ileri sürdüğü senedler üzerinde hiç araştırma yaptılar mı? Sayın Hamidullah Beyin ileri sürdüğü Hazreti Aîşe (Radyallahü anhâ) ve Hazreti Muâviye (Radyallahü anh) hadisleri KÜTÜBÜ SITTEDE bulunmadığı gibi, bunun dışında kalan diğer dört muteber hadis kitabında da bulunmamaktadır. Bu senedle nasıl amel ediliyor. Hamidullah Bey, bu kadar zayıf hadîsleri nasıl olur da Buharî ve Müslimdeki, hadîsi şeriflere karşı tercih edebilir? İlim bu mudur? Haşâ elbetteki Hazreti Aîşe (Radyallahü anhâ) hakkında herhangi bir su-i zannımız bulunmaz. İlimde, deliller ancak dirayetleri nisbetinde muteberdirler. Dirayet ve nakil yönünden zayıf olan hadisler nasıl olur da kuvvetli hadislerle karşı sened olarak sürülebilir?

Sayın Hamidullah Bey'in Mirac ile ilgili fikirlerini ve münazaramı ve daha sonra kaleme alarak açık ve seçik delillerle bu elinizdeki eserin daktilo edilmiş ilk nüshasını kendisine, dekanlığa ve Islâmî ilimlerdeki arkadaşlara verdiğimde hepsinden şunu rica etmiştim. «Yazımızda hatâ bulur da, gösterirseniz memnun olurum». Çünkü gayemiz doğrunun tesbiti ve Eh-i sünnet'e isabetimizdir. Üstelik Dekanlıktan özel olarak ta Sayın Hamidullah Bey'in bu konuda mutlaka son fikrini söylemesini ve yazımıza cevabını istememize rağmen cevap alamadım. Ancak Hamidullah Bey talebelere seri halde verdiği Islâm müesseseleri tarihi dersinin en son oturumunda konuya şöyle değiniyor. «Konuya girmeden önce ilmî ve biraz da şahsi bir meseleden size bahsetmek istiyorum. Bahsetme konu-

sunda birçok tereddüt dahi geçirdim. Bu da Mirac'a dâirdir. Muhtemelen bu mevzûda bir çok münakaşanın mevcut olduğunu, hatta Erzurum'da bundan konuşulduğunu duymuşsunuzdur.

Size şunu söyleyeyim ki, Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mîrac'a ceseden mi, yoksa rûhenmi gittiğine dâir olan konuda hiç bir zaman şahsi bir görüş ortaya atmadım. Hiç bir yazımda ve hiç bir konferansımda «Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mirac'a ceseden gitmedi» demedim ve yazmadım. Fakat bu bana isnad ettiriliyor. Mirac'ın cismânî veya ruhânî olduğuna dâir Kur'anı-Kerim ve Hadisi Şeriflerde delil bulunmamaktadır. Ben sizin huzurunuzda yine diyor ve tekrar ediyorum ki «Bu mirac'ın cismani veya ruhani olması mühim bir mes'e- le değildir ve bu küçük teferruat halledilemeyeceği için bu mevzûda münakaşa etmeyelim» (2) diyor.

İnsanların zihin zaafiyeti kabul edilen bir gerçektir. Bir insan ihtisası olan konularda aynı zaman ve aynı yerde nasıl olur da birbirini çürüten iki fikri taşıyabilir. Yukarıdaki sözleri bunu teyit etmiyor mu? Sayın Hamidullah Bey bakın aşağıdaki ifadeleriyle de ne diyor;

«Mirac gibi semâvi hususlarla ilgili bir hâdiseyi semâvî bir hâdis olarak anlamak mecburiyetindeyiz. Aksi halde, cesedle (cismen) vukûu bulmuştur diyecek olursak, cevaplandırılmaları mümkün olmayacak sùallerle karşılaşmış olursunuz» (3)

«Mirac, ister cismen ister ruhen vuku bulmuş ol-

2 — Prof. M. Hamidullah, İslâm Müesseseleri Tarihi, Erzurum-1975 (Mütercim Dr. S. Sırma) S: 82-3.

3 — Prof. M. Hamidullah, İslâm Müesseseleri Tarihi Erzurum, 1975 (Mütercim Dr. S. Sırma) S= 82-3.

sun, bu dünya ile ilgili değil, âhiret âlemi ile ilgili bir hâdisedir» (4)

«Mirac kıssasını (hikâyesini) turistik bir geziden ziyade, ruhânî ve mânevî bir seyahatin hikâyesi olarak anlıyorum»(5).

«Mirac'ın cismânî ve ruhânî olması mühim bir mesele değildir» diyerek işi basite alan ve «Mirac cismen vuku bulmuştur diyecek olursak, cevaplandırılmaları mümkün olmayan suallerle karşılaşırız» cümlesiyle de kendini açığa vuran Sayın Hamidullah Beyin Kur'anı Kerim'le sâbit olan Mescidil-Haram'dan, Mescidil Aksa'ya kadar seyahatin cismen vuku bulduğuna dair ne bir iması ve ne de açık bir cümlesi, hiçbir sözü, yazısı mevcut mudur? Aslâ yoktur. Hele bu konu kendilerinin de bahsettiği gibi kendisine yakıştırıldığını bildiği halde itirafa dahi yanaşmamıştır. Kitaplarının son baskılarında fikirleri daha açıktır. Yani yazı ve kitaplarıyla bu konuda hiçbir açıklık getirmedeği gibi, îmâna taalluk eden kısım için «Bu küçük teferruat üzerinde durmayalım» diyerek de işi ne kadar basite aldığını sadece bu ön söz için, Tecrid-i Sarih, Buharı Şarihi Kamil Miras'ın, bu konuda ulemanın ve ehl-i sünnetin dört büyük imamının fikirlerini serdettikten sonra, konuyu şöyle özetlemektedir; «Cumhur-i Selefin ve halefin, itikadına göre, Mirac ruh ve cesedle birlikte (Ruh-maalcesed) vâkı olmuştur. Mescidi Haram'dan, Mescidi Aksa'ya seyahat Kuran-ı kerimle sâbit olduğundan Miracın bu kadari- na inanmayan kimse ikfâr olunur» (6). Diğer bütün deliller daha sonra görülecektir.

4 — Prof. M. Hamidullah, Konferanslar, Erzurum-1975 (Mirac maddesi 4. Sahife) Mütercim Dr. Zahit AKSU.

5 — A.g.e.

6 — Kâmil MİRAS : Tecridi Sarih, Cilt-2, S. 262.

Demek ki, Hamidullah Bey'in dediği gibi konu «küçük, önemsiz bir teferruat» değil; imanı ipe çe-
kecek kadar önemli bulunmaktadır.

(Dr. Zeki ÇIKMAN)

12.3.1976

Sayın Hamidullah Bey

«Hazreti Peygamber (Sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem) bir gece yer yüzünün mukaddes merkezinden (Mescid-i Haram, Kâbe) gökteki ibâdet merkezine (Uzak Mescid, Mescid-i Aksâ'ya) götürüldü. Uzaktaki mescidin Kuduste olduğu düşünülemez. Zirâ Kur'ânî kerîm'in inzal edildiği devirde Kudüste mescid yoktu, (7,8). Kitabında bunu söylerken seminerinin soru cevap kısmında da aynı fikirlerini teyitle şöyle diyordu;

«Mescid-i Aksâ'nın, Mescidi Haram'dan 40 yıl sonra yapıldığı hakkında bir kaynak bilmiyorum. Mescid-i Aksâ Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) zamanında ve mirac'ın yapıldığı zaman yıkıldı. Hıristiyanlar yıkmıştı. Demedi ki, orada şöyle bir mescid-i aksa vardı. Şöyle bir mabed vardı. Şöyle bir bina vardı. Demedim...» diyor.

Cevab:

Müslimanların mukaddes kiblesi olan Kâ'be-i Muazzama, dünya üzerinde ilk tesis olunan ibadet mahallidir. Buhâri ile Müslimin müttefikan Ebû Zer'den

7 — M. Hamidullah: İslâm Peygamberi: S. 93.

8 — Aynı iddiasını Fransızca olarak yazdığı Kur'an Mealinde de tekrarlamaktadır.

rivâyetlerine göre, Ebû Zer (Radiyallahü anh) diyor ki, bir kere ben:

— Yâ Resûlallah, (ibadet için) en önce yeryüzünde hangi mescid bina kılındı diye sordum. Resûlullah:

— **Mescid-i Haram**'dır, buyurdu. Ben:

— Sonra hangisi? dedim. Resûlullah:

— **Mescidi Aksa**, buyurdu. Sonra ben:

— Bu iki mescidin kuruluşu arasında ne kadar zaman vardır? dedim. Resûlullah: «**Kırk sene**» buyurdu. (9)

Bu hadîs-i şerîf yeryüzünde ilk defa bina kılınan mescid-i şerîfin Beytullahil Haram olduğuna en kuvvetli delildir.

Kurtubî diyor ki; bu babda vârid olan âyet-i kerime ve hadis-i şerîfe Hazreti İbrahim'in (Aleyhisselâm) Kâbenin, Hazreti Süleyman'ın da (Aleyhisselâm) Mescid-i Aksa'nın ilk banileri olduklarına delâlet etmez. Bu iki mabedi başkalarının tesis edip de bunlar tarafından tecdid edilmiş olmaları câizdir. Nasıl ki, İlk Beyti Âdemin bina ettiğine dair bir rivayet de vardır. Âdem'den kırk sene sonra da evladı Âdem'den birisi Mescid-i Aksâ'yı bina etmiş olabilir.

Mescid-i Aksâ Musâ Aleyhisselâm'dan İsâ Aleyhisselâm zamanına kadar Peygamberlerin (Aleyhimüsselâm) mecmaı ve mukaddes vahy menzili olduğu için Peygamberimizin (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) miracında da yol uğrağı kılınıp Mekkedden doğru semaya yükselip çıkılmamıştır.

Mescidi Aksa'nın havali ve çevresi de Kudüs şehri ve civarı demektir ki, Allahü teâlâ bu mıntıkayı dini şerefle müşerref kıldığı gibi, bir takım nehirler ve

bahçelerle de bereketlendirmiştir. (10) (X)

Sayın Hamidullah bey, «Mescid-i Aksâ, Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında ve mirac'ta yıkıldı. Hıristiyanlar yıkmıştı» derken, bir başka cümlesinde ise «Peygamberimiz mirac'tan inerken yerdeki Mescid-i Aksa'ya uğramıştır ve soranlara da burayı tarif etmiştir.» diyor. Yine bir üçüncü, cümlesinde ise «Peygamberimiz demedi ki, orada şöyle bir mescid vardı, şöyle bir mabed ve şöyle bir bina'dır, demedi».

Şimdi insaf ile düşünölsün bu cümleler birbirlerini tamamlıyormu, yoksa nakzını ediyor? Biz de bunu cevaplamak için kaynakları konuşurmak mecburiyetindeyiz. Şöyle ki;

Câbir İbn-i Abdullah (Radiyallahu anhüma) dan rivayete göre Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) in şöyle buyurduğunu işitmiştir: **(Mescid-i Aksâ'ya**

(X) Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Arap-Fars bölümünde okuyan Sayın Sadı ÇÖĞENLİ ve İslâmî İlimler Fakültesinde okuyan Sayın Ali Bayram Beylerin hazırlamış oldukları makaleden faydalanarak onların bu konudaki delillerinden de kısaca bahsetmeyi uygun buldum. Bu iki hamiyetli arkadaşımız Rektörlük Kütüphanesi Eski Eserler bölümünde vazifeli bulunmaktadırlar. Bu nedenle de kaynaklara bihakkın vakıf bulunuyorlar.

— İbni Hişam'ın naklettiği bir hadisi şerifde «Resûl-i Ekrem Mescidi Haram'dan Mescidi Aksâ'ya götürüldü. Bu ise (Mescidi-Aksâ) İlyadaki Beytül-Maktistir.» (İbni Hişam, C.1, S=396.)

— Müslimin, Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği «Ancak üç mescide sefer yapılır. Mescidul Kâbe, benim mescidim ve İly mescididir. (Müslim, C. 2, S. 1015) Hadisi şerifi de İbni Hişam'ın rivayetini teyit etmektedir.

10 — Sahihî Buhari, T.T.K. Basımevi, Ank, 1968, İkinci baskı, Cilt-9 S=127.

sefer ettiğimi söylediğimde, Kureyş beni yalanlayınca (Mescid-i Haram'a gidip) Hicir'de ayakta durdum. Müteâkiben Allah bana, Beyt-i Makdis'i ile gözümün arasındaki mesafeyi kaldırdı da (denemek için ne sordularsa) Mescid-i Aksâ'ya bakarak onun nişanelerinden Kureyş'e haber vermeye başladım. (11)

Bu husus Müslimin'in Ebû Hüreyre'den gelen bir rivayetinde daha vazih bir surette şöyle naklolunuyor: «Kureyş bana seyahat ettiğim yerlerden soruyordu. Bilhassa Mescid-i Aksâ'ya dâir öyle şeyler sormuştu ki, ben İsrâ gecesi onlarla ilgilenip tesbit etmemiştim. Bu cihetle o kadar müşkül bir vaziyete düşmüştüm ki, hiçbir zaman öyle sıkılmamıştım. Bunun üzeri-

11 — Sahihî Buhari, T.T.K. Basımevi, Ank, 1968, İkinci baskı, Cilt-6 S= 22.

(X) — İbni Kesirde şunları söylemektedir. «O (Mescid-i Aksâ), Hazret-i İbrahimden (Aleyhisselâm) şimdiye kadar bütün Peygamberlerin (Aleyhimüsselâm) madeni olan İlya'daki Beytül Makdis'tir» (İbni Kesir, C.4. S= 238) der.

Mescid-i Aksâyı bütün müfessirler Beyt-i Mukaddes olarak tefsir etmişlerdir. Misâl olarak bir kaç tanesini verelim.

— Fahreddin-i Râzî «Mescidi-Aksâ'dan murad, Beytül-Makdis olduğunda ülema ittifak etmişlerdir. Mescid-i Aksâ olarak isimlendirilmesinin sebebi Mescid-i Haramla arasındaki mesafenin uzaklığındandır. (Tefsiri Kebir C. 20, S. 146) demektedir.

— Tefsir-i Tibyân'da aynen şunları söylemektedir. «Mescid-i Aksâ, Beytül-Makdis'dir.» (Tefsir-i Tibyan, C. 4. S= 446) ve aynı fikri, Tefsir'i Fethul Beyan (C.5, S= 322) Tefsiri Taberi (C. 15, S= 5), Tefsir-i Kasimi (C. 10, S= 3885) gibi tefsirlerde de görmekteyiz. Yine aynı fikri asrımızın büyük müfessiri sayılan Elmalılı Hamdi Yazır da «Hak Dini, Kur'an Dili» isimli meşhur tefsirinde Mescid-i Aksâ'nın Beytül Makdis olduğunu söylemektedir. (Hak Dini, Kur'an Dili, C. 4, S= 3144) Bu konuyu bu şekilde özetleyen bu iki muhterem insan meseleyi şöyle ince espri ile tamamlıyorlar:

ne Allahü teâlâ benimle Beyt-i Makdis arasında hail olan mesafeyi kaldırdı. Şimdi ben Beyti Makdis-i görüyordum, ne sorarlarsa muhakkak ona bakarak cevap vermiştim.» (12) Bir başka hadîsde:

İbni Saâd'ın Ümmi Hâniden rivayetine göre; «Kureyş: Mescid-i Aksâ'nın kaç kapısı var? diye sormuşlardı. Halbuki ben Kudüs mescidinin kapılarını saymamıştım. Fakat karşımda mescid tecelli edince ona bakmağa ve kapıları birer birer saymağa başladım.» buyurmuştur. (13)

Beyhaki'in Delâil'indeki rivayetinde de şu tafsilât vardır. Ebû Seleme der ki: İsrâ (Mirâc) vakası üzerine müşrikler fitne buhranına tutularak deli gibi Ebû Bekr'e koştular ve Resûlullâh'ın İsrâ'ya dair verdiği haberi ona naklettiler. Ebû Bekr onlara:

— Muhammed'in doğru sözlü olduğuna kanaatim vardır. Bu kanâatimi size de bildiririm. Dedi. Müşrikler :

— Demek Muhammed'in bir gecede Mescid-i Ak-

(X) «Bu sarîh hadîslerden ve ecille-i ulâmanın bütünü'nün, yerde ve Kudüs'te olduğunda, ittifak ettikleri Mescid-i Aksâ'yı Sayın Hamidullah Bey'in göğe çıkarmasındaki hikmeti anlamakta doğrusu güçlük çekiyoruz.

Sonra, Mirac seminerini İslâmî İlimler Fakültesinde anlattıktan sonra, Mirac Hakkındaki sorular ve cevaplar kısmında Sayın Hamidullah Bey Mescid-i Aksâ'yı ikiye çıkarıyor. Buna göre mesele daha da kolaylaşmış olur. Demek ki Hoca kendisinin delili olan (Edne'l Erdi) ile Mescidi Aksâ'yı gökte muhafaza edemeyip yere indirmeye mecbur kaldı. O zaman yerdeki Mescid-i Aksâ Edne'l Erde muhalif gelmez mi?

Aynı zamanda kendisinin delilini kendisi nakzetmiş olmaz mı? Şimdi biz Mescid-i Aksâ'nın yerde olduğuna dâir Kütüb-i Sitt'e'den hadîslerle delil getirdik. Hoca da gökte olduğuna bir, iki delil gösterirse memnun oluruz».

12 — Sahihi Buhari, Tecrit, TTKB. İkinci baskı, Cilt- 10, S=57.

13 — Sahihi Buhari, Tecrit, TTKB. İkinci baskı, Cilt-10, S=60.

sa'ya gidip sonra dönüp geldiğini sen de tasdik mi ediyorsun? dediler. Ebû Bekr :

— Evet tasdik ediyorum. Değil bu, bundan daha ziyade uzaklarına da, meleklerin gökten haber getirdiklerine de inanıyorum. Dedi. Bu cihetle Ebû Bekir'e SİDDİK denildi. (14) Bu mükâlemeden sonra Hazreti Ebû Bekir (Radyallahü anh) Resûlullah'ın (Sallallahü aleyhi ve sellem) huzûruna varmış:

— Yâ Resûlallah, onlara anlattığını bana da anlat, çünkü ben orayı (Yani Mescid-i aksayı) daha önce gidip gördüm, demiştir. Bunun üzerine Peygamber efendimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) tekrar anlatırken «Doğru söylüyorsun ya Resûlallah» diye tasdik buyuruyorlar (15). (Müslim)

Yine Mescid-i Aksâ'nın o gün var olduğunu ve ziyaret edilen (mi'râc'da) Mescidin bu olduğunu isbat sadedinde kaynakları biraz daha karıştıracam.

Nebî (Sallallâhü aleyhi ve sellem)den naklen Ebû Hüreyre (radyallâhu anh) den şöyle rivâyet edilmiştir:

Resûlullah (Sallallâhü aleyhi ve sellem) buyurmuştur ki: **(Namaz ve ibadet için hiçbir mescide sefer edilmesi doğru değildir. (Ziyâde sevab umarak) yalnız (Şu) üç mescide sefer edilir: Mescid-i Harâm, Mescid-i Resûl (aleyhisselâm) ve (Mescid-i Aksâ).** (15) Aynı hadîs, Tirmizî, Nesaî, İbni Mâce gibi diğer hadis kitaplarında da mevcuttur. Ziyaretle ilgili aynı konu zamanımızın büyük müfessirlerinden merhum Erzurumlu Sayın Ömer Nasuhi Bilmen Hazretlerinin 500 Hadis-i Şerîf (Hikmet Gonceleri) kitabında da gösterilmiştir.

Bu nakiller gösteriyor ki, Peygamber efendimizin

14 — Sahih-i Buhârî, Tecrit, TTKM, İkinci baskı, Cilt-10, S=60.

15 — Sahih-i Buhârî, Tecrit, TTKM, İkinci baskı, cilt-4 : s=163.

Hayatı esnasında ve Mirac yaptıkları zamanda Kudüs'te, Mescidi Aksa vardı. Tarif edilecek kadar da mamur bulunuyordu.

Şimdi biraz da târihi ve müsteşrikleri konuşuralım.....

Bir takım hıristiyan ve müslüman tarihçileri halife Hazreti Ömer'in (Radiyallahü anh) Kudüs'ün fethi sırasında (Tabari «I, 2408» ye göre, bu tarih 16 (637) yılındaki hareket tarzı hakkında bazı tefsilât verirler. Eserini sekizinci yüzyılda yazmış olan Theophanez'in anlattığına göre, hıristiyanlar için elverişli şartlar ihtiva eden muahede neticelendikten sonra, halife mukaddes şehre girmiş, kendisini kadim (eski) mabedin yerine götürmelerini istemiş, diyor. Islâm âlimlerinden al-Muşarraf ve esaslı her noktada ona mutabık bulunan Şihab al-Din Al-Makdisi, Şam al-Din al-Suyuti ve Mucir al-Din ise şöyle hadiseyi nakletmektedirler. Halife kendisine Dâvud mescidinin yerinin gösterilmesini istediği zaman, patrik onu kandırmak isteyerek, önce Merkat kilisesine, sonra da Sion kilisesine götürmüş, fakat Peygamber mirac esnasında gördüğünü kendisine anlatmış olduğu için, halife her defasında yalanı meydana çıkartmış, nihayet mabedin (Davud mabedinin) bulunduğu yere gelince, onu kendiliğinden tanımış. (16) Tabari konuyu aynen anlatmaktadır.

Bütün nakillerden de anlaşılacağı üzere tarifi gerektirecek kadar eski bir Mescid-i Aksâ vardır. Bakın Horovitz ve Scherieke adlarındaki, müsteşrikler dahi yukarıdaki hadîs-i şerifde belirtildiği gibi hiç bir ihtilâf göstermeden şöyle diyorlar: Al-Mescid al-Haram en eski bir mescid olup, Kudüs mescidinden 40 yıl

16 — Islâm Ansiklopedisi, cilt-8, Kudüs maddesi.

önce yapılmıştır. Bu fikre Kowvalski'de iştirak etmektedir. (17)

Ve yine Scherieke adındaki bir müsteşrik her ne kadar tevile kaçıyor da bir hakikata parmağını şöyle basıyor, diyor ki: Hadiste kabul edilen izahlardan birine göre, al-Mescid Al-Aksâ'dan Kudüs kastedilmektedir. Daha sonra bu son mevzua tekrar değineceğiz. Buna göre Scherieke'nin bile çıkmaz bir izahın içinde kaldığını göreceğiz.

Hazreti Peygamberin (Sallallahü aleyhi ve sellem) kapılarını sayarak tarif ettiği ve Hazreti Ömer'in (Radıyallahü anh) tarif üzerine tesbit ettiği, ister harabe yani yıkık olsun, veya tam mamur bir halde olsun, yeri mübarek kılınmış bir mescid var demektir. İşte Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem)'in mirac durağı burasıdır. Ve soran müşriklere de burasını tarif etmiştir. Şayet mi'racın durağı burası gösterilmemiş olsaydı, Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) tarif etmezdi ve lüzûmu da yoktu. Demek oluyor ki, isrâ hâdisesinde Kudüse ve Mescid-i aksâya bir sefer yapılmıştır. Bu delillerimizi daha da çoğaltacağız.

2 — Sayın Muhammed Hamidullah'ın Mescid-i Aksâ hakkındaki bir başka fikri:

— Ziyaret edilen Mescid-i aksânın yerdemi, göktemi olduğu hakkında âyette sarahat yoktur. İki Mescid-i aksâ vardır. Bir yerde bir de gökte; inerken yerdeline uğramıştır ve soranlara da burayı tarif etmiştir. Gökteki bir Mescid-i aksânın, miracın mahalli olmasını tercih ederim. Diyor....

Cevab:

Ehl-i Sünnetin amelinde dört imamı ve bütün cum-

17 — İslâm Ansiklopedisi, cilt-8 Mescid-i Aksa maddesi.

hur-i selefin ve halefin «Mescidi Aksa'dan murad Kudüs'teki mesciddir» diye söz birliği yaptığını, İbni Abbâs (Radiyallahu Anh) ve Kadi Beyzavi, Hazın, Medarik tefsirleri ve daha önceki sahifelerde gösterdiğimiz kaynaklarda bildirilmiştir.

Horovitz diyor ki, al-mescid al-Haram'ın Mekke'deki Mabed olduğu Kur'an'daki ifâdeden sâbittir. (18) Scherieke ise: fakat al-Mescid Al-Aksâ neresidir? Hadiste kabul edilen izahlardan birisine göre, al-Mescid Al-Aksâ'dan Kudüs kastedilmiştir, diyor ve şöyle devam ediyor: al-Mescid al-Aksa ile Peygamber ihtimal, yedinci kat göğün en yüksek noktasında, meleklerin Allah'a hamd ve senâ ettikleri bir yeri kasetmiş olmalıdır. Diyor ve bu son fikre Horovitz denilen bir müsteşrikte iştirak ettiğini kendi eserinde bildirmektedir. (19,20)

Schwarz isimindeki bir başka müsteşrik ise şöyle diyor: Kur'an Filistinden «Adna L'arz» olarak bahseder (30/3). Ken, nasıl olur da Kudüs'te eski bir mabede al-Mescid Al-Aksâ diyebilir. (Yani demek istiyor ki Kur'an Filistinden yakın yer, Mescidi Aksa'dan ise uzak mescid olarak bahsetmektedir. Nasıl olur da yakın yerde uzak mescid'den bahsedilebilir) (21). Scherieke ve Horovitz iddialarını daha da ileri götürerek şöyle demektedirler. İslâmın intişarından sonra al-Mescid al-Aksâ tabirini an'aneye göre, Kudüs mabedi için kullanılmaya başlandı. Yani bir remizdir, Kudüs'teki Mescid-i Aksâ (22,23) Scherieke bu son id-

18 — Horovitz : Koran Unters, S=140.

19 — Horovitz : Koran Unters, s: 140.

20 — İslâm Ansiklopedisi, Mirac maddesi.

21 — Schwarz : Lider der Huzailiten, s: 24.

22 — İslâm Ansiklopedisi, Muhammed maddesi.

23 — Horovitz : A.g.e., s: 159.

diasını tamamlamak için «Bu Emevilerin İslâmın mukaddes yerine (Mescidi Haram) mukabil, Kudüs'ü yükseltmek istemelerinin bir neticesidir. (24) diyor.. Buna Horovitz itiraz ederek eserinde çürütmektedir. (25)

Şu varki, müslimanların ilk kiblesi olarak kullanılmış, daha sonra bu kâbe lehine değiştirilmiştir. (Kible âyeti).

Hamidullah Bey, Kible tayini meselesinde şöyle demektedir. «Hazreti Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) yıldızlara bakarak Kudüs ve Kâbenin yönünü kible ciheti olarak tesbit etmiştir.» (İslâmi Müesseseler Tarihi: Erzurum-1975 sahife: 36) İnsan bu ifadeler karşısında hayret içinde kalıyor. İşin doğru şöyledir:

Medine'de iken bir ikindi namazı kılınırken Kible Âyeti geliyor. Bunun üzerine tahıyyattan kalkıldıktan sonra namaz bozulmadan Mescidil Aksâ'dan, Kâbe'ye doğru dönüldü ve namaz bu kible üzerine tamamlandı. Burada bir soru doğuyor, ikindi namazı vaktinde gökte yıldız görülürmü? Elbette ki görülmez. İkinci bir hususta, namaz kılındıktan sonra kiblenin tayininde ihtilâf da çıkmadı. Yani biraz daha sağa veya sola dönecek şekilde itiraz da doğmadı. Bu demek ki, yıldızlara bakmadan tam kible tayini yapılmıştır. Bununla birlikte Hazreti Ömer (Radiyallahü anh)'in eski Hazreti Süleyman mabedini bir mescid yaptırmışından açıkca anlaşılacağı gibi, Kudüs her zaman müslimanlar yanında kudsiyetini muhafaza etmiştir.

Müşteşriklerin ileri sürmüş oldukları görüşler tamamen kendilerine aittir. Kendi görüş ve reyleridir. Bunlara karşı hiç bir şey demeye değmez. Ancak ko-

24 — İslâm Ansiklopedisi : Kudüs Maddesi.

25 — İslâm Ansiklopedisi : Kudüs Maddesi.

numuzu biz de belirtir ve bunu savunuruz. Müsteşriklerin bu fikirleri, daha önce İslâm âleminde ne ileri sürülmüş ve ne de görülmüştür. Fikirlerini bir kaç cümle hâlinde toplayacak olursak :

a — Mescid-i Aksâ, gökte meleklerin ibadet ettiği bir mesciddir.

b — Müslümanlar sonradan, gökteki mescidi Ak-sa'ya remz olsun diye Kudüs'teki mescidi seçtiler.

c — Kur'anda Filistinden yakın yer olarak bahsedilirken, Mescid-i Aksâ'dan ise uzak mescid olarak bahsedilmektedir. O halde Kur'anda bahsi geçen Mescid-i Aksâ gökte olmalıdır. Şeklindedir.

Sayın Hamidullah Beyin fikirleri ile bunları karşılaştıracak olursak ne fark görüyoruz, diye derin bir soru işareti zihnimizi yoracaktır. Hele bu fikirlerin ilk defa müsteşrikler tarafından söylendiği kat'i ise, bir farkla ki, o fikir de bizzat sayın Hamidullah beye ait olmaktadır. Diyorlar ki, «iki mescidi aksa vardır. Bir yerde bir de gökte». Böyle bir fikri mahsul ne şimdiye kadar İslâm âlimleri ve ne de müsteşrikler tarafından söylenmiştir. Şayet yerdeki, remzdir, derse bu da müsteşriklere ait olmuş olmaz mı?

Yakın yerde, uzak mescidin tarifi o kadar kolayki, ilk okulda bu mevzuu çocuklara kompozisyon olarak vermiş olsaydık, kendi malzemeleri ile şöyle cevaplayacaklardı. «Elimde beş masa ve beş adette kalem varsa, konuyu şöyle izah edebiliriz. Masaları numaraladıktan sonra, hemen önümde duran en yakın birinci masanın üzerine beş kalemi koyarım, sonra hemen önümde duran en yakın birinci masanın üzerine beş kalemi de, masalar doğrultusunda teker teker dizerim, bir nolu kalem bana en yakın, beş nolu kalem ise en uzak olmuş olur. Bana göre mesele şöyle çözülmüş oluyor. Bir nolu masa bana yakın, beş nolu kalem ise

en uzak bulunmaktadır. Halbuki beş nolu kalem, bir nolu masanın üzerinde bulunmaktadır. İşte en yakın yerde en uzak mescid tarifini böyle açıklamış oluruz.

Filistin, Arabistana komşu bir yerdir. Başka memleketlerden dahâ yakın olduğu için, (en yakın yer) buyuruldu. Mescid-i Aksâ, o zaman yeryüzünde bulunan mescidler arasında, Mekke'ye en uzak olanı idi. Bunun için, (en uzak mescid) buyuruldu.

3 — SAYIN Hamidullah Bey:

— Peygamberimiz ticaret maksadıyla, nübüvvetten önce Kudüs'ü iki defa görmüştür. Kudüs'ü soranlara tarif etmişse bunun mucizelikle ne alakası vardır? Çünkü Busra Kudüs'den daha ötededir. Busra'ya giderken ve gelirken görmüştür.

Cevab:

Bu iddiaya, Atatürk Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesinde, İslâmi İlimler asistanlarına verilen «Mirac Seminerinde» cevabı şöyle vermiştim.

Peygamber efendimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) mescidi Aksa'ya gittiğini söylediğinde, müşrikler ve münafıklar, peygamber efendimizin daha önce Kudüs'ü ve Mescid-i aksayı görmediğini bildikleri için tarif etmesini istediler. Şayet hocanın (Hamidullah'ın) dediği gibi Peygamber efendimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) daha önce Kudüs'ü görmüş olsaydı, bunu müşrikler ve münafıklar bileceği için de böyle bir sorunun sorulması da ne kadar yersiz ve gereksiz olacaktır. Buna ilâveten, şayet görmüş olsalardı, Mescid-i Aksa'yı gördüğüne dair elimizde iki kaynak olacaktı.

1 — Isnad'lar 2 — Nakiller....

İsnad: Münafıkların ve müşriklerin iddiaları, nakil ise; İnananların nakilleri olacaktı. Peygamber efendimizin Busra'ya kadar gittiğini biliyoruz. Hz. Peygam-

berin Kudüs'den geçtiğine dair elimizde ne isnad vardır ve ne de nakil bulunmaktadır.

Hız. Ebû Bekr, Peygamber efendimizin Kudüs'ü görmediğini bildiği içindir ki, Miracın mahalli olarak kabûl edilen Mescid-i Aksâ'yı ikinci defa tarif ettiriyorlar ve sözlerini tasdik buyuruyorlar. Şayet görmüş olsaydı, bunu Hız. Ebû Bekr'de bilmiyecekmiydi? Biliyorsa neden soruyor? Çünkü daha önce Kudüs'ü ve Mescid-i Aksâ'yı görmediğini biliyordu da onun için soruyordu. Ve Peygamber efendimiz daha önce Kudüs'ü görmüş olsaydı. Hız. Ebû Bekir'in de (Radiyallahü anh) sorusu yersiz ve gereksiz kalırdı.

Nerede kaldı ki, dünün ve bugünün müsteşrikleri bile buna benzer bir iddiada bulunmadılar.

Sayın Hamidullah bey, «İslâm Peygamberi» adlı kitabında da (45 ve 53. sahifelerinde) aynı iddiasını söylemektedir. Süheyli (I, 92 ve 121)'den aldığını söylediği tarihi olaya, kendi fikirlerini karıştırarak veriyor. Süheyl orada diyor ki, peygamber efendimiz bir amcası Ebu Tâlib, iki Hanımı Hazreti Hadice (Radiyallahü anha) adına iki defa Busraya kadar gitmiştir. Hamidullah Bey, Busra'nın Kudüs'ün daha ötesinde olduğunu söylemekle mevcut tezini kuvvetlendirmek istiyor. Süheyb, aynı yerde Peygamberin (sallallahü aleyhi ve sellem) Kudüs'ten geçtiğini söylemiyor. Halbuki Hamidullah bey, bunu ilave ederek söylüyor.

P. Thomsen ve Schumacher adındaki, iki müsteşrik bize Busra'yı şöyle tarif ediyorlar. Busra: Bugün eski Şam'da denir; bir nahiyenin merkezi olup, Havarân'da fakir bir köydür. Muazzam harabeleri ehemmiyetli bir maziye hatırlatır. 613-614 senesinde, İranlılar tarafından tahrib edilmiş ve bundan sonra eski ikbaline hiçbir zaman kavuşmamıştır. Bir rivayete göre, Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) çocuklu-

ğunda amcası Ebû Tâlib ile Busra'ya uğramış ve Bahira denilen keşişle karşılaşmıştır. Busra, Arabların Suriye'de fethettikleri ilk şehir olup, 634 senesinde Hâlid'e teslim olmuş ve cizye vermeyi taahhüt etmiştir. Burası arab idaresinde, Havran mıntikasının merkezi sıfatı ile, mevkinin ehemmiyetini muhafaza etmiştir. Memluklar zamanında Şam'a tabi bir idare mıntikasının merkezi olarak kalmıştır. (26).

Biraz da coğrafya bilgimizi tazeledikten sonra tartışmaya girelim.

Busra ile Kudüs arasındaki coğrafî durum şöyledir: Her ikisi arasında geçidi zor tabii manialar vardır. Akabe körfezinden, kuzeye doğru Hermon'un (anti Lübnan- batı yakasına kadar tabiat durumu şöyledir: Akabe dağları, Lut gölü ve Şeria nehri bulunmaktadır. Busra, bu tabii engellerin doğusunda, Kudüs ise batısında kalmaktadır. Akabe dağları kolay kolay geçit vermeyen tehlikeli yerlerdir. Burası Lut gölüne kadar uzanır. Lut gölü ise güney kuzey doğrultusunda 85 km. uzunluk, 17 km, genişlik gösterir. Bunu kuzeyden gelen Şeria nehri takib eder, 360 km. boyunda olan bu nehir Hermon'un (Anti Lübnan) batı kısmından doğar. Huley ve Taberi göllerini geçtikten sonra geniş menderesler çizerek güneye doğru akar, Gor Hendeğinde genişliği yirmi km.yi bulur. Burayı geçtikten sonra, deniz seviyesinden 392 metre aşağıda bulunan Lut gölüne ulaşır.

Yine coğrafyadan öğreniyoruz ki; Busra, Şam'ın 90 km. güney-doğusunda bulunmaktadır. Busra ile Kudüs'den geçen enlemler arasında doğu-batı istikametinde 200 km. kadar bir uzaklık bulunuyor.

Buradan da anlaşılıyor ki, Kudüs ile Busra aynı doğrultuda değildir. Yukarıdaki coğrafî bilgiden de

öğreniyoruz ki, Busra'ya gitmek için Kudüs'ten geçilmiyor. Onun çok daha doğusundan Busra'ya gidiliyor.

Bu bilgiler de doğruluyor ki Peygamber Efendimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) hiçbir zaman Mi'rac hâdisesinden (Mucizesinden) önce Kudüs'ü ve ne de Mescidi Aksa'yı görmemiştir. Bu durum müşrikler ve münafıklar tarafından bilindiği için Peygamber efendimize soruda bulunuyorlar.

Bu konudaki kanaatimiz şu ki, sayın Hamidullah Bey iddiasında yalnız kalıyor. Yalnız kalması da bir şey ifade etmez. Biz buna delilsiz bir iddia dersek acaba cevaplıyabilecekler mi? Bunu merak ediyor ve delillerini istiyoruz. Bu bizim en tabii hakkımız olduğunu ilim adına yeminli, herkes tasdik eder.

Ve yine delillerimizden de anlaşılacağı üzere Mirac hâdisesinde, Peygamberimiz'in (Aleyhisselâtu ves-selâm) bizatihi bedenen Mescid-i Aksâ'yı görmesi ve ziyaret etmesi basit bir seyahatin hatırası değil, bizzat mucizenin tâ kendisi olmaz da, acaba ne olur?

4 — Sayın Hamidullah Bey

— Allah (Celle Celâlüh) zaman ve Mekândan mûnezzehe olduğuna göre «Onu» aramak ve konuşmak için nereye gideceğiz? «Rûhun da bir binite ihtiyacı vardır» diyorlar.

Cevab:

Seminerdeki cevabımıza ilâveler yaparak konuyu açıklamaya çalışacağım. Hazreti Musa (aleyhisselâm) ile Hazreti Peygamberi cevher ve kudsiyet itibarıyla karşılaştıracak olursak elbetteki Hz. Peygamber Aleyhisselâm daha ileridir.

İmâm-ı Rabbânî (Kuddise sirruh) hazretleri Ale-

m-i emr; yani ölçü ve zamanla kıyaslanmayacak olan mahlûkları, Âlem-i halk; yani ölçü ve zamanla sınırlı mahlukları tarif ettikten sonra, Arş'ın âlem-i emr ile âlem-i halk arasında olduğunu, âlem-i kebirden olup âlem-i halk'ın en büyüğü olduğunu izah ediyor. İnsanda bulunan şeylerden bir kısmı, Âlem-i-halk'tan, bir kısmı da âlem-i emr'dendir. Kalb bu iki âlem arasında «Berzah»tır, vasıtaadır (27,28). Arş, maddeli, cihetli, ölçülü şeylerin sonudur. Ruh ise ölçülü ve cihetli değildir. Çünkü madde değildir, mekânsızdır. Onun için her yer birdir (29) demektedir. Bundan anlaşılıyor ki, rûh madde âleminde olduğu gibi âlem-i emr'de de bir an'da bulunabilir. Kürsü içinde, âlem-i emr'den değildir. Çünkü Arşın altında olduğu gösterilmiştir. Âlem-i emr ise Arşın üstünde gösterilmiştir. (27) diyor.

İstivâ ise, muntazam hükm-i saltanat, tenfizi (infaz etmek) emri iradeyi, ve ihatayı kudret olarak bilmeli ve bunun dışında ma'nâ vermek şer'an ve aklen mümkün değildir. (30) Sidrei-münteha ise alemler-emr'dendir demektedir. Buna göre şurayı şöyle izah etmek isterim ki, Cenab-ı Allah Hz. Musa'ya Tur-i Sina'da perdeler arkasında tecelli etti. Çünkü onun cevheri madde âlemine ve şartlarına daha yakındı. Hazreti Musa'nın ısrarlı isteğine karşı ancak perdelerden birini ortadan kaldırıncaya tecelliyatın bu kadarına dayanmadığından bayıldı.

Halbuki, Hz. Peygamber'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) cevher ve kudsiyeti daha temiz ve ulvi olduğu için İslâmın kerih ve hor görmüş bulunduğu bu

27 — İmâm-ı Rabbânî: Mektûbât, cilt-2, mektûb-76.

28 — İmâm-ı Rabbânî: Mektûbât, cilt- 3, mektûb - 45.

29 — İmâm-ı Rabbânî: Mektûbât, cilt-1, mektûb, 285.

30 — Hamdî Yazır: Hak Dîni Kur'an Dili, cilt: 3, S. 2184.

madde âleminden alıp âyetlerini göstermek ve kendisini âlemlere nişan olarak temsil için, daha temiz âlemi-emr'de «Kabe-Kavseyn» de bizatihi görüştü. Ehlî-sünnetin görüşü budur.

Bizatihi görme konusunda İmâm-ı Rabbânî (Kud-dise Sirruh) hazretleri şöyle buyuruyor: O server (Aleyhisselâm) Mirac gecesinde, Rabbini dünyada görmedi. Âhirette gördü. Çünkü, O Server (Aleyhisselâm) o gece zaman ve mekân çevresinden dışarı çıktı. Ezeli ve ebedî bir an buldu. Başlangıcı ve sonu bir nokta olarak gördü. Cennete gideceklerin, binlerce sene sonra, Cennete gidişlerini ve cennette oluşlarını o gece gördü. Eshabı Kirâmın arasında mali en çok olanlardan Abdürrahman Bin Avf, Eshâb-ı kirâmın (Rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecmâin) fakirlerinden beşyüz sene geçtikten sonra cennete girdiğini gördü. Ona niçin geç kaldığını sordu. İşte o mekândaki görmek dünyada görmek değildir. Âhiret görmesi ile görmektir. Ehl-i Sünnet âlimleri, dünyada görülmez buyurdular. Biz de (aynı fikri teyidle) âhiretteki görmekle, gördüğünü söylüyoruz... Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir (31).

Netice olarak denilebilir ki, nasıl ki, Hz. Peygamber Aleyhisselâm misafir ve davetlilerine makam ve durumlarına göre hediye ve binit gönderdiğini biliyoruz. Cenâb-ı Hak da iki cihan Serverine, şanına lâayık bir şekilde mirac yaptırdı. Âyetlerini gösterdi ve kendisini âlemlere nişan olduğunu işâret etti.

Demek oluyor ki, Ehl-i sünnetin inancına göre vâkıanın böyle oluşu Cenab-ı Hakkın mekândan ve zemandan mûnezzehe olduğuna nakısa getirmez.

Yine İmâm-ı Rabbânî (kud-dise sirruh) hazretlerinin izahlarından anlıyoruz ki, Âlem-i emr özelliğini ta-

31 — İmâm-ı Rabbânî: Mektûbât, cilt: 1, mektûb: 283.

şıyan ruhun madde âleminde seyahat etmesi için bir bineğe ihtiyacı yoktur. Burak ve mirac Peygamber efendimizin mübarek bedenlerini taşımak için kullanılmış özel binitlerdir.

5 — Sayın Hamidullah Bey :

— Ben Kur'anı kerîmi inceledim. «Abd» kelimesinin cesedle ilgili olduğuna dair, herhangi bir âyette başka bir misal bulamadım. Abd kelimesiyle cesede hitab edildiğine rastlamadığım halde, ben bunun aksine cesed olmadığı halde «Abd» in kul yerine kullanıldığını gördüm.... diyorlar.

Cevâb :

İnsan bu ifâde karşısında «Acaba, Sayın Muhammed Hamidullah Bey bizim gibi bu konularda bir okur-yazar mıdır? Yoksa bu dalın cidden sâhibi midir? diye şübheye düşüyor. Ayrıca Kur'ân-ı kerîmi ezberden bilip bilmediği sorusu da belirmiş oluyor.

«**Abd**» kelimesi lügatte esas itibariyle hür veya köle insan mânasına gelmektedir. Daha husûsî bir mânada bir efendiye tâbi olan kimseye de abd denmiştir ki, bu mânada türkçemizdeki karşılığı hizmetçi, köle ve kul kelimeleridir. Lisanımızdaki kelimelerin münhasıran cesetli beşeri varlıklar için kullanıldıkları gibi «Abd» kelimesi de, arapçada da cesedli insan için kullanılmış, cesedden âri ruh, can, nefis mânalarında kullanılmamıştır. Bir edebiyat ansiklopedisi hüviyetini taşıyan LISANU'L ARAB'ı tetkik edecek olursak bunun aksine Abd kelimesinin ruhanî varlık için de kullanıldığına dair herhangi bir delil bulunamaz. Bu kelime kendinden üstün olana bağlanma, ona inkiyâd ve perestij mânalarını da ifade etmesi hase-

biyle hadiste dünya perestler «Abdu'l dinar, abdu'l dirhem, abdu'l kadife, ve abdu'l hamisa» şeklinde ifade edilirler. Bu mânada «Abd» kelimesinin kullanılışının farklı olduğu açıktır. Mirac meselesiyle ilgili olan Isra sûresi birinci âyetindeki «Abd» kelimesi Miracın Ruh-Maalcesed olduğu hususunda yerinde bir delil olarak bir kısım âlimlerce gösterilmiştir. Esasen Kur'ân-ı kerimde bir çok âyetlerde Hazreti Peygamberden (Sallallahü aleyhi ve sellem) «Abd» olarak bahsedilmektedir. Hazreti Peygamberi bu kelime ile ruh - Maalcesed olarak şahsını kasteder. Demek ki, Hamidullah Beyin dediği gibi değilmiş. Şu âyetlerin varlığı bu hususta cevap vermeye yeterlidir:

Meâllerini aşağıda aynen derc ediyoruz.

BAKARA SÜRESİ — Âyet - 23 :

Abd'imize indirdiğimiz Kur'ândan şübhe ediyorsanız, siz de onun benzeri bir sûre meydana getirin. Eğer doğru sözlü iseniz, Allah'tan başka, güvendiklerinizi de çağırınız.

KEHF SÜRESİ — Âyet - 1, 4 :

Hamd Allah'a mahsustur ki, kendi katından şiddetli bir baskını haber vermek ve yararlı iş yapan müminlere, içinde temelli kalacakları güzel bir mükâfât olduğunu müjdelemek ve: «Allah çocuk edindi» diyenleri uyarmak için bir düstur olarak **abd'ine** eğri bir taraf bırakmadığı Kitâbı indirmiştir.

FURKAN SÜRESİ — Âyet 1, 2 :

Göklerin ve yerin hükümrânlığı kendisinde olan, çocuk edinmeyen, hükümrânlıkta ortağı bulunmayan, herşeyi yaratıp bir ölçüye göre düzenleyen ve dünyâ-

ları uyarmak üzere **abd**'ine hakkı bâtıldan ayırdeden Kur'ânı indiren Allah yücelerin yücesidir.

CİN SÜRESİ — Âyet 19 :

Allah'ın Abd'i O'na yalvarmak, namaz kılmak için kalkınca, nerdeyse çevresinde keçeleşirler, birbirlerine girerlerdi.

ALAK SÜRESİ — Âyet - 9, 10 :

Sen, namaz kılan **Abd'i** bundan men'edeni gördün mü?

Bir de yine delil olarak İsrâ sûresi birinci âyetini alalım:

İSRÂ SÜRESİ — Âyet - 1 :

Abd'ini bir gece Mescid-i Haramdan, kendisine bir kısım âyetlerimizi göstermek için çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâya götüren Allah'ın şânı yücedir. Doğrusu O, işitir ve görür.

ENFÂL SÜRESİ — Âyet - 41 :

Eğer Allah'a ve **Abdi'**ne indirdiğimize inanıyorsanız...

ZÜMER SÜRESİ — Âyet - 36 :

Allah **abdi'ne** yetmezmi. (Ey Muhammed) seni O'ndan başka şeylerle korkutuyorlar.

Delil olarak gösterebildiğimiz bu âyet-i kerîmelerde görülüyor ki, «Abd» kelimesi sadece cesedli bir varlığa ki, o da Hz. Peygamberin bizzat kendisine hitab ediliyor.

Kur'ân-ı kerîmden delil olarak getirdiğimiz bu âyet-i kerîmelerde Hazreti Muhammed'e (Sallallahü

teâlâ aleyhi ve selem) ruh maalcesed mânasında «Abd» ile hitab edilirken, sûre-i Isrâ'da niçin birden bire sadece rûhuna «Abd» denildi?

İşte Ehl-i sünnet vel-cemaat olarak, bu delillere dayanarak Isrâ sûresindeki bu «abd» kelimesini de (Rûh-cesed) olarak tefsir etmişlerdir.

Bu hususta daha ne diyelim, işi erbabına havale ederiz.

Hal böyle iken, Isrâ âyetindeki Abd kelimesinde, Hz. Peygamberin ruh-maalcesed değil de, sâdece ruhen kasedilmiş olduğunu söylemek için zannî ve indî olmayan açık delillere sâhib olmak gerekir. Halbuki müşriklerin itirazı ve bir kısım inananların irtidadı gibi tarihten vâki olaylar Hazreti Peygamberin (Aleyhissalâtü vesselâm) mirac hadisesini rüyada semaya yükseliş değil, fiilî bir seyahat olarak anlattığını göstermektedir. Aksi takdirde herkesin başından geçmesi mümkün rüyada yapılan semaya uruç hadisesini Hz. Peygamberin anlatması, itirazı ve inkârı mücib bir keyfiyet olamazdı.

Araştırmalarımız neticesinde şunu söyleyebiliriz ki, Kur'ânda Abd kelimesiyle beşer ruhunun kasedildiğini gösteren bir âyete rastlamak güçtür.

Sayın Hamidullah Beyin delil olarak ileri sürdüğü âyetleri tahlile tâbi tutacak olursak; birinci delili Fecr Sûresi, 29. âyet. Bu âyette hitaba mazhar olan Nefsu'l mutmainnenin girmeye dâvet edildiği «İbâd» müfessirlerce «Sâlih Kullar» (Beyzavî, İbni Kesir, Yazır, Tibyan v.s.) olarak anlaşılmıştır. Sâlih kullardan maksadın Peygamberler ve veliler olduğu (Celâleyn) mâlûmdur. Bu âyette Cennete girecek enbiya ve evliyanın rûhlarının kasedildiğini söyleyemeyiz. Çünkü; her şeyden önce âyetin evveli mahşerde hesabını verenleri tasvir etmektedir. Burada hesabı kötü o-

lanların pişmanlıkları ifade edildikten sonra nefsu'l mutmainneye hitab edilmektedir. Şu halde bu âyette, ibâd kelimesiyle ruhanî varlıkların kastedildiği söylenemez, aksi taktirde neuzubillah haşrin ruhen olacağı iddiası ortaya çıkar. İtikadımızca haşir ruhanî değil cismanî olacaktır. Bu âyetle ilgili İbni Abbas'tan gelen bir rivâyette mânası «Kulumun cesedine gir» mânasınadır (Beyzâvî, İbni Kesir, Yazır ve Tibyan tefsirleri v.s.). Âyeti bu mânada alacak olsak «İbad» kelimesi ile ruhânî varlıkların kastedilmediğini görürüz.

Sayın Hamidullah Beyin delil olarak ileri sürdüğü ikinci âyet Meryem Sûresi 93. âyetinde «Abd» kelimesiyle semâvâtta bulunanların da kastedildiğine şâhid oluyoruz. Burada «abd» kelimesinin Celâleynde de işaret edildiği gibi «Zelil ve düşük» mânasına veya Beyzavi'de olduğu gibi «İbâdet ve inkıyâd» mânasına kullanıldığı aşikârdır. Zira ABD maddesi lügatte «Kul oldu, ibâdet etti, hizmet etti,» gibi muhtelif mânaları ifade etmektedir. Bu dünyada bir çoğu isyankâr olan insan ve cinlerin âhirette meleklerle beraber mütine abd olarak gelecekleri açıktır.

Sayın Hamidullah Beyin delil olarak ileri sürdüğü üçüncü âyetin Zuhruf Sûresi 19. âyeti olduğunu görüyoruz. Bu âyette ise melekler ibâdu'r-Rahman olarak tavsif edilmişlerdir. Melekler beşer gibi cesedli varlıklar olmadığı için bu kelimenin rûhânî yaratıklar için de kullanıldığını söyleyemeyiz. Ancak onların «İbâd» olarak tavsifini beşerle müşterek bir sıfatlarıyla izah ederiz. Bu âyet insanları, cin ve melekleri ibâdet sıfatında birleştirmektedir. Şu halde yapmak zorunda oldukları fiilin ismiyle tesmiye edilerek «İbad» olarak tesmiye edilmiştir. Öyleyse Allah'a fiilen tapınma vasıfları sebebiyle «Abd» yani «tapıcı» vasfının meleklerle verilmesi «abd» kelimesiyle rûhânî varlık-

ların veya rûhî beşerin de kastedileceği mânası çıkmaz.

Burada Değerli Müfessirlerimizden Sayın Ahmet Davudoğlu'nun «Abd» ve «İsrâ» kelimeleri hakkındaki ilmî deliline de değinmeden geçemiyeceğim. Sayın Davudoğlu diyor ki:

«Selef ve hâlef ekserisine göre mi'raç ruh ma'al cesed olmuştur. Yani Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) hem rûhu ile hem de cesedi ile göklere çıkmıştır. Delilleri zikrettiğimiz İsrâ âyet-i ile sadedinde bulunduğumuz Mi'raç hadisidir. Çünkü âyet-i kerîmede (Abd) ve (İsrâ) kelimeleri zikredilmektedir. Kul mânasına gelen «ABD» ruhla cesedin mecmu'una itlak olunur. Yalnız cesede «Abd» denilmediği gibi yalnız ruha da «Abd» denilemez. «İsrâ» dahi geceleyin bir cismi yürütmektir. Bu kelime hiç bir zaman yalnız rûhu yürütmek mânasına kullanılamaz ve kullanılmamıştır.» (32).

6 — Sayın Hamidullah Bey :

— Mirac semânın şartlarına göre tecelli etmiştir. Benim mirac anlayışım bir geziden ziyade, rûhen ve mânen seyahattir. Mirac «yakaza» durumunda olmuştur.

Miracın bedenen ve rûhen olması mühim değildir. Çünkü bu dünya ile ilgili değildir. Başka bir âlemle ilgilidir. Bunu dünyevî bir hadise değil de, semâvî bir hadise olarak anlamayı tercih ederim. Şayet bedenîdir, dersek, karşımıza çıkacak bazı suallere cevap veremeyiz... diyorlar.

32 — Ahmed Davudoğlu : Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, S. 619.

Cevâb :

İsrâ ve mi'râc vakasında Cenâb-ı Hakk'ın Peygamberine gösterdiği âyetler, bir gecenin az bir zamanda bir aylık mesafe kat'ettirilerek Kudûs ve oradan yükseltip âlî makamlar gösterilerek avdet ettirilmesi hârikasıyle bütûn bu makamlarda gösterilen mucizelerdir ki, hadislerde tafsilât verilmiştir.

Mirac ismi de yükseğe çıkmak mânasına olan uruc'tan alınmıştır ki, merdiven (veya bugünkü, misâliyle asansör) demektir. Bu itibarla Mi'rac, Resûlûlahın bu hâkdan âlî makamlara yükselme vâsıtası demek oluyor. Mirac hadislerinde «Yükseğe çıkarıldım» tâbiri buyurulduğundan bu vak'a Mirac adıyla anılmıştır. (33).

Gerek Kur'ânın, gerek sahih hadislerin tebliğ ve rivayetleri vechile İsrâ ve Mirac vakası Peygamber Efendimiz (Sallallâhü aleyhi ve sellem)in Kur'ân-ı kerîmden sonra en büyük mu'cizesidir. Onun her safhası âdet ve tabiat haricinde icazkâr bir takım esrâr arzeder. Bu mubârek gecenin mubârek bir ânında tabiat âleminde hüküm süren bütûn maddî kanunların faaliyetleri ötesinde, zaman ve mekân gibi mesafe mikyasları bertaraf ediliyor. Müteaddit derece ve mertebelerde olmak üzere, her peygamber için bir Mirac ihtifal mukadder olup, yalnız «Kabe Kavseyn» makamı Peygamber Efendimize müyesser olmuştur. (34).

İbni Atiyye gibi bazı müfessirler şöyle beyan etmişlerdir: Onu yani Muhammed Aleyhisselâmi âyetlerimizden olarak göstermek için isra ettik. Bu sûretle mirac, Peygambere âyet göstermekten ibâret değildir (Sadece), Peygamberin kendisi bir âyet olarak

33 — Kâmil Miras : Tecridi Sarih (Buhâri Şerhi) Cilt: 10, S. 76.

34 — Kâmil Miras : a.g.e., s. 76.

göstermek olmuştur. Ve yine Vennecmi sûresinde de buna işaret edildiği bir çok müfessirlerce bildirilmektedir. (35).

Şimdi biraz da Isrâ ve mirac hadisesini delilleriyle inceliyelim. Delillerimizi Aklî ve Naklî olarak ikiye ayıracağım :

AKLÎ DELİLLER :

1 — Hz. Peygamber, (Sallallahü aleyhi ve sellem) mirac yaptıklarını söylediklerinde, müşrikler ve münâfıklar buna itirazda bulundular. Çünkü iki ayda gidilip gelinecek olan Kudüs'e bir anda gidip geldiğini söylüyor. Bunun üzerine itirazda bulunuyorlar. Ve daha önce Kudüs'ü görmediklerini bildikleri içindir ki, tarif etmesini istiyorlar. Müşrik ve münâfıklar Hz. Peygamberin sadece Kudüs'e gidişine itirazda bulunuyorlar. Çünkü, iman etmediklerinden diğerine hiçmi hiç ihtimal vermiyorlar. Şayet Peygamberimiz rûhen ve hal olarak yapmış olduğunu söyleseydi, kimse itirazda bulunamaz ve soru da sorma lüzumunu duymazlardı. Demek ki, bedenî gidişi anladıkları için itirazda bulunuyorlar.

2 — Miracında Kudüse gittiğini söylediği için, itirazda bulunan müşrikler ve münâfıklar, Hz. Ebû Bekr'e giderek, son durum hakkında bilgi verirler. Onlar Hazreti Ebû Bekr'in bunu kabul etmeyeceğini ve irtidad edeceğini beklerler. Ancak Hazreti Ebû Bekr (radiyallahu anh) «Şayet Hazreti Muhammed böyle söylüyorsa doğrudur.» diye tasdik edici oluyor. Şayet Hazreti Ebû Bekr (radiyallahu anh) miracın bedenen değil de rûhen veya rüya olarak yapıl-

35 — Hamdî Yazır : Hak Dîni Kur'ân Dili, cilt: 5, s. 3152.

miş olduğuna kanî olsaydı, «Siddik»lık lâkabi yersiz ve gereksiz olmaz mıydı? Çünkü herkes rüyayı kabüle mecburdur ki, bütün insanlar nice olmayacak türden rüyalar görmektedir. Demek oluyor ki, «Siddik»lık lâkabının özünde bedenen gidişe ait bir îman bulunmaktadır.

3 — Mirac hadisesinin duyurulmasında, bazı müslümanları öyle bir fitne kapladı ki, irtidad etmelerine sebep oldu ve müslimanlıktan çıkarak kendi batıl dinlerine döndüler. Mirac'ın vuku bulduğunda müslimanlar oldukça az ve güçsüzdüler. Müşriklerin baskılarına dayanamıyorlardı. Böyle bir zamanda Hazreti Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) ümmetinin irtidadını gördüğünde muhakkak ki, üzülmüştür. Şayet mi'rac rüya ve rûhen yapılmış olsaydı, hadisenin rûhen yapıldığını söylerdi ve böylece irtidad edenlere mâni olurdu. Bundan da, anlaşılıyor ki, vâkı'a bedenî olmuştur. Hazreti Peygamber nakz etmiyor, bilâkis hadisleri ve sükûtu ile buna delil oluyordu.

4 — Müslimanların olduğu gibi, müşrik ve münâfıkların ittifakan bildikleri bir başka husus da Hazreti Peygamberin (Aleyhisselâtü vesselam) rüyalarının sâdik ve zuhur edici olduklarını, tecrübeleri ve şahâdetleriyle biliyorlardı. Bunun için de kimse rüyasına itirazda bulunmamıştı. Buna rağmen Hazreti Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) rüya ile fetva vermemiştir. Tâ ki o hususta âyet gelinceye kadar beklerdi. Demek oluyor ki, yine bu mi'rac hadisesi rûhânî olsaydı itirazları üzerine çekmiyecekti. Bundan çıkan karîne mi'rac bedenîdir.

5 — Allahü teâlâ Resul-i Ekremi (Sallallahü aleyhi ve sellem), Kudüs'ü Şerife getirmeden, sema-

ya çıkarmamış olması da, dünyevî sened ile mi'racın cismanî olduğunu göstermek içindir.

6 — Hazreti Ömer (Radiyallahü anh) Kudüs'ü şerifi aldıktan sonra, papaza kendisine Mescidi Aksânın bulunduğu yere götürmesini ister. Fakat papaz Hazreti Ömer'i yanıltmak için önce Merkat kilisesine götürür. Hazreti Ömer (Radiyallahü anh) yalanını çıkarır, papaza der ki «Hazreti Peygamber mi'racında gördüğü Mescidi Aksâyı bana tarif etmişti, burası olamaz» bunun üzerine papaz Sion kilisesine götürür, Hazreti Ömer (Radiyallahü anh) yine yalanını çıkarır, papaz nihâyet anlar ki, Hazreti Ömer'i yanıltamayacağım, Mescidi Aksâ'nın bulunduğu yere gelirler. Hazreti Ömer papazın söz söylemesine fırsat bırakmadan «İşte burasıdır» Hazreti Peygamberin (Sallallahü aleyhi ve sellem) mi'racında uğradığı «Davud Mabedi» diyerek bizzat tanıyor ve teşhis ediyor.

Bu vâkıa, bize üç delil getirir. 1 — Mescid-i Aksâ, Peygamberimizin (Sallallahü aleyhi ve sellem) mi'racında tarif edilecek kadar mamur bir yapı idi. 2 — Peygamber Efendimizin Kâbe'de Hicirde durarak tarif ettiği Mescidi Aksâ da burasıdır. 3 — Mescid-i Aksâ'nın göklerde değil, yeryüzünde olduğunu açıkça bildirmektedir. Müşrikler tarafından daha önce Kudüs'ü görmediği bilindiğinden, Mescid-i Aksâ'yı tarif et, diyorlar, Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) efendimiz buyuruyorlar ki «Kureyş bana seyahat ettiğim yerlerden soruyordu. Bilhassa Mescid-i Aksâ'ya dair öyle şeyler sormuştu ki, ben İsrâ gecesi onlarla ilgilenip tesbit etmemiştim. Bu bakımdan o kadar müşkül bir vaziyete düştüm ki, hiç bir zaman öyle sıkılmamışım. Bunun üzerine Allahü teâlâ benimle Beytü'l Makdisi arasındaki mâni mesafeyi

kaldırdı. Artık ben Beytül Makdisi görüyordum ve ne sorarlarsa ona bakarak cevap vermiştim.» (Müslimde Ebû Hüreyre'den gelen rivâyet).

İbni Sâdin Ümmü Haniden rivayetine göre; «Kureyş: — Mescid-i Aksâ'nın kaç kapısı var, diye sormuşlardı. Halbuki ben Kudüs mescidinin kapılarını saymamıştım. Fakat karşımda mescid tecelli edince ona bakarak kapıları teker teker saymaya başladım,» buyurmuşlardır.

7 — Yukarıdaki, hadîs-i şerîflerden anlıyoruz ki, Hazreti Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem), Kureyş'in soruları karşısında çok sıkılıyorlar. Ve onlara cevap vermek durumunda kalıyorlar. Ve nihâyet onları tatmîn edici tarifler yapıyorlar. Demek ki, Kureyş mutlak bedenî gidişi anlıyor ki, Peygamber Efendimizi (Sallallahü aleyhi ve sellem) soruları ile rahatsız ediyorlar. Şayet rüya veya hal olmuş olsaydı, bu kadar sıkılmalarına gerek kalmazdı. Çünkü kimse rüyaya itiraz etmezdi.

8 — Kureyş, Mescid-i Aksâ'nın tarif edilmesinden tatmin olmayınca (Peygamberimizin (Sallallahu aleyhi ve sellem) doğru söylemesi onların îmâna gelmesine vesîle olmadığı gibi şirklerini de artırıyordu.) Bunun üzerine «Bize kervanlarımızdan haber ver, diyorlar». İstediklerine cevap veriyor ve buyuruyor ki, «İsrâ esnasında yolda Ezrak vadisinde şunları şunları gördüm, bir deveden su alıp içtim, kervanın kaybolan devesinin bulunması için seslendim».

Rüyada herkes su içebilir. Ancak kim görmüş ki, rüyada içtiği ibriğin suyunun, uyandığında azalmış olduğu ve yok olmuş olduğunu. Demek ki, Peygamber efendimiz (Sallallahu aleyhi ve sellem) bizzat bedenî şerîflerinin susuzluğunu gidermek için su içiyorlar. Buna da ihtimal vermeyen Kureyş müşrikleri

kervan geldiğinde tarif edilen su kabındaki suyu sorarlar. Su kabını açar ve görürler ki suları denildiği gibi eksiktir. Bundan da anlaşılıyor ki, Mirac hadisesi ruh-maalcesed olarak yapılmıştır.

9 — Yine hadis-i şeriflerin metinlerinden öğreniyoruz ki, «Mirac'tan döndüklerinde henüz yatakları soğumamıştı». Devamlı yerinde yatan bir kişinin yerinin soğumasından bahsedilebilir mi? Ancak belli bir müddet yatağından ayrılan bir kişinin yatağının soğumasından bahsedilebilir. Bu işaret de gösteriyor ki, hâdise, yâni mi'rac vak'ası bedenî yapılmıştır.

10 — Şimdi karşımıza Mescid-i Aksâ'yı tarifin ötesinde bulunan bir başka problem çıkıyor. Hadîs-i şeriflerden öğreniyoruz ki, Peygamber efendimizle (Aleyhissalatü vesselâm) Kudüs arasındaki mesafe aradan kalkıyor ve sonra tarif ediyorlar. Bu günün radyo ve televizyonunu görmeyen bir kişi bunu nasıl anlayacak ve nasıl yorumlayacak. Demek ki, peygamber (Aleyhissalatü vesselâm) bunu söylediği için, mümkün gören müslümanlar buna da imân ediyor. Ya bizler ne yapıyoruz. Biz bunu hergün seyrediyoruz. Öyleyse güneş batıdan doğmak üzeredir. Ve doğuyor.

Sayın Hamidullah Bey; Sahîh-i Buhârîde açık açık belirtilen hadislerin açıkladığı «Kudüsle, benim aramdaki mesafe ortadan kalktı ve ben Mescid-i Aksâ'ya bakarak ne sorarlarsa cevap veriyordum.» Hadisi şerifine de iltifat etmemek gibi büyük bir hatasını şu cümlesiyle isbat ediyor. Hamidullah Bey iftira hüviyetinde bulunan bu cümlesinde «Hazreti Peygamber (aleyhisselâm) nübüvvetten önce, iki defa Mescid-i Aksâ'yı görmüştür. Şayet bunu tarif etmişse bunun mucizelikle ne alâkası vardır» demektedir. Senedsiz, delilsiz ve tamamen iftira hüviyetinde bulunan bu indî

fikrinin savunuculuğu ile hangi akla ve dine uymaktadır. Hamidullah Bey bu fikrinde o kadar yalnızdır ki, değil sapık mezheplerde, incelediğimiz kadariyle müsteşrikler bile bu fikrine iştirak etmiyorlar, Müsteşrikler bile ilim adına yeminlerinden dolayı bu kadar kuru ve sıkı lâf ebeliği yapmıyorlar.

Hamidullah Bey, bu son iddiasıyla da, Sahihayn dediğimiz; Buhari ve Müslimdeki bu hadisi kabûl etmemek temayülünde olduğu gibi zincirleme üç tehlikeli imayı da ortaya koymaktadır:

a — Hz. Peygamber (Aleyhissâlâtü vesselâm) «aradaki mesafe ortadan kaldırıldı» demekle, hâşa neuzubillah «yalan söylüyor» iddiası çıkıyor. Hamidullah Bey şöyle demek istiyor: Hazreti Peygamber (Aleyhisselâtü vesselam) daha önce görmüş olduğu Mes-cid-i Aksay-ı hafızasında canlandırarak cevabladı, yoksa denildiği gibi aradaki mesafe ortadan kalkmadı.

b — Ayni hâdiseyi Hazreti Peygamber (Aleyhisselâtü vesselâm) söylediği halde, kabûl etmemek inkârı doğurur.

c — Mesafenin cidden ortadan kaldırılmadığı iddiası ortaya çıkar.

11 — Bir başka mucizeden bahsedecek olursak, o da şakkulkamer meselesidir. Mirac hadisesinde ruh-maalcesed seyahati kabul edemeyip, bunun bir hal rüyadır olduğuna, kail olanlar acaba bu hadiseye ne diyorlar ve nasıl inanıyorlar. Ciddî bir merak konusu. Çünkü ayın ikiye ayrılması hadisesi de âyet ve hadislerle sâbit bulunmaktadır. Hatta öyle ki kaçamak kapılarını ve bütün telif yollarını kapamış bulun-

maktadır. Yoksa Sayın Hamidullah Bey gibi «Beşer tarihinde Allah'ın seçilmiş kullarına mucizeler izafe (yakıştırılır) edilmiştir. Tarihçiler diyor ki: Resülüllah (Sallallahu aleyhi ve sellem), hemşehrilerinin alaylı sözleri karşısında ay'a işaret etti ve ay'ı ikiye ayırdı.» İnsaf ile düşünölsün şimdi soruyoruz: Kur'an-ı Kerim bir tarih kitabı mıdır Hadisi şerifler târih kitaplarını mı oluşturuyorlar? Ve Buhari Hazretleri bir tarihçi midir ki, târihçi sıfatı ile dipnota ilıştırılmış.

Sayın Hamidullah Bey, bu konuda şöyle bir görüş serdediyor: «Ayın içinde eskiden beri bir çeşit gaz bulunabilir, bu gazın patlaması neticesinde meydana gelen zelzelede ay ikiye ayrılmış olabilir. Bu patlama ise Hazreti Peygamberin (Sallallahu aleyhi ve sellem) Peygamberliğini isbât etme ihtiyacını duyduğu sırada vuku bulmuştur. Ayın o anda ikiye ayrılışına bizim mucize dememiz bir sebepten ileri gelmektedir, o da; Peygamberlerden bir Peygamberin inkârcıların karşısında, Peygamberliğini isbât etme ihtiyacı duyduğu sırada vuku bulmuş olmasıdır. (36)

Orta öğretimi düşönen bir kafa ile bitiren bir insan bile bu iddia karşısında hayretler içinde kalır. Sayın Hamidullah Bey fizik ve kimyaya bu teorisiyle yeni şeyler eklemek istiyor galiba. Bu teorisini fizik kongresinde açıklasa o zaman esprisinin değerini anlar. Ayın ortasında gaz vardı demek, Batlamyus, Kepleer, Newton, Einstein teorilerine yüzde yüz zıt bulunmaktadır. Hele o gazın patlaması için dışardan ısı alması ve genişmesi lâzımdır, Halbuki mevcûd kürelerin gittikçe soğuduğu bugün bir ger-

36 — Prof. M. Hamidullah: Konferanslar Erzurum - 1975 S. 2 (Mütercim Dr. Z. Aksu).

çektir. Hamidullah Bey, ilmî izah yapayım derken, ters düştüğü, bugün bilinen bir gerçektir.

Hele Einstein'ın prensiplerini bilmiş olsaydı, Sayın Hamidullah'ın mi'rac konusunda kahkahalarla dolu esprilerine daha çok rastlardık. Demek ilim bilmektir. Bilmek de incelemekle mümkündür.

Şakkul Kamer mucizesine izafeten, bugünkü tekniği biraz inceliyelim. Şöyle ki, insanlık bugün Laser denilen bir ışık keşfetmiş bulunmaktadır. Bu ışığın sadece iki özelliğinden bahsedeceğim; 1: Hiç bir ortamda sapma ve kırılma göstermeksizin sonsuza doğru yol alarak gider. 2: Yüklenilen bütün enerjiyi hiçbir kayba uğratmadan sonsuza doğru taşır. Bu gün Laser ışığı en büyük harp silâhı olarak kullanılmak istenirken, diğer bir çok sahalarda da insanlığın yararına kullanılması düşünülmektedir. Bu gün kendi dalım olan göz tıbbında bu ışık dekolman dediğimiz özel bir hastalıkta kullanılmaktadır. Öyle ki, taşıdığı enerji fevkalâde fazla olduğu içindir ki, ancak saniyenin 1/100.000.000 (Yüzmilyonda bir)'i kadar çok kısa bir zaman tatbik ediliyor. Zaman uzatılırsa yapacağı hasar, tıbbî tedavi gayesini aşar. Netice olarak denilebilir ki, insanlık çok uzaklarda bulunan her türlü vasıtayı bununla doğramayı ve hatta çeliği bile parçalamayı başarmış sayılır.

Düşünölsün ki, insanlık saniyenin yüz milyonda biri kadar zamana hükmetmektedir. Üstelik laser ışığının doğuş zamanının saniyenin ikiyüz milyonda biri kadar olduğunu dahi tesbit etme yeteneğindedir. İnsanlık böyle bir başarıya ulaşırken Hamidullah Bey, Hazreti Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem) imkânsızlığı nasıl tanıyabiliyor?

Burada biz demiyoruz ki, Cenab-ı Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) laser kullanmıştır. Ancak

kesin delillerle buna misâl veriyoruz. Allahü teâlâ'nın bilmediğimiz ve bilemeyeceğimiz nice vasıtaları vardır. Burak, Mirac, Refref gibi. Bu son teknik de gösteriyor ki, güneşin batıdan doğması yaklaşmıştır.

12 — Hadis-i şeriflerden öğrendiğimiz bir kaç husus üzerinde düşünerek, bugünkü, teknikle bir mukayese yapacak olursak; Peygamber Efendimiz (Aleyhisselâm) buyuruyorlar ki, «Bunun adı Burak'tır ki o, adımını gözümün erişebildiği yerin müntehasına (ötesine) (adım) atardı». Râvi, Enes Ibn-i Malik (Buhari). buyuruyorlar.

Scherieke adındaki bir müsteşrikten ise şunu öğreniyoruz, fakat kaynağını nereden aldığını öğrenemedik. Bununla hem Schrieke'ya cevap vermiş olacağız ve hem de meselemize ışık tutması yönünden fenni bir delil olarak kullanacağız. Schrieke diyor ki; Peygamber kendisine uzaktan semâvi bir tezahürün yaklaştığını görüyor, fakat kendisinin alınıp, semaya götürülmüş olduğuna dair herhangi bir ima mevcut değildir.» «Burak, gözümün görebildiği yerin ötesine adım atıyordu» cümlesini tahlile tabi tutacak olursak, bu günkü teknikle şöyle izahı yapılabilir. Işık bize saniyede üçyüz bin kilometre hızla gelmektedir.

İkinci bir husus Burak adındaki binek Mescidil Haramdan, Mescidil Aksâ'ya seyahatte kullanılmıştır. Bundan yeryüzüne yakın olarak seyahat edildiği karinesini çıkarabiliriz. Yeryüzüne yakın bir mesafeden seyahat söz konusu olunca, kişinin görebildiği en uzak yer onun ufku'dur. Ve ufkun genişliği o yerin tabiat şartlarına da bağlıdır. Arazi engebeli ise ufuk dar, arazi düz ise ufuk geniş olacaktır. Meselâ düz bir arazide ufuk genişliği 50 km. ise, bunun tahlilini şöyle değerlendirebiliriz. Herhangi bir vasıtanın gö-

zün görebildiği en uzak ufkunu geçebilmesi için saniyede 800 km. veya daha fazla bir hız yapması gereklidir. 800 km./sn. olması gerektiği şöyle izah edilebilir. Herhangi bir cisimden gelen ışınların algılanarak, görme hissinin uyarılması için saniyenin 1/16 kadar bir zaman, tesir etmesi lâzımdır. Aksi takdirde zaman çok kısa tutulursa görme hissi uyanmaz. Sinemalarda kullanılan teknik buna dayanır. Resimler kesintili olarak peşpeşe gelmesine rağmen biz devamlı bir hareket olarak izleriz. Halbuki saniyenin 1/20 kadar bir zamanında perdede resim ve ışık olmadığını hepimiz biliyoruz.

Şimdi de, Schrieke'nin kullandığı ifadeyi dikkate alalım, diyor ki, Peygamber, semavî bir tezahürün kendisine yaklaştığını söylüyor. Cenab-ı Peygamberin (Sallallahü aleyhi ve sellem) semaya yükselmesinde kullanılan vasitanın Mirac isimli bir binek olduğunu öğreniyoruz. Hadîs-i şeriflerin söyleniş tarzlarını incelersek iki ayrı varsayım karşısında olduğumuzu farkedebiliriz. Mescid-i Aksâ'ya kadar olan seyahatte «gittim» tabiri, Mescid-i Aksâ'dan semaya seyahatlerinde ise «yükseldim» tabirlerini kullanıyorlar. Gittim, tabiri bir yolu, bir menzili gösterir ki, bu da yerdeki bir Mescid-i Aksâ'ya gidişini isbat sadedinde olur.

Yükseldim, tabiri ise evrenin bütün galeksileriyle birlikte bir küre yaptığını bugünkü ilmin verileriyle düşünecek olursak, merkezden çevreye doğru çıkmaya, yükselme tabiri yerindedir denir. Bir ikinci husus, falan tarafa doğru yükseldik denilmiyor. Yani Allah'la tecelli için falan istikamete gidildi, denilmiyor. Demek ki Cenabı Hak'ın mekândan ve zamandan münezzehe olduğuna en güzel ve ince bir işaret de var-

dir. «Semavî bir tezahürün yaklaştığı» tabirini bugünkü feza ilmi bol bol kullanmaktadır.

Astronotların ifadeleri de şöyledir: Sanki gemimiz yol almıyor, ay bize yaklaşıyor. İşte semaya uçuşlarında Ruh-Maalcesed olarak seyahat ettiklerine gerçek bir delil. Demek oluyor ki, güneşin batıdan doğması çok yakın.

13 — Bugünkü tekniğin ışığında ve sayesinde acaba Mescidil Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya ne kadar bir zamanda gidebiliriz diye bir soru aklımıza gelebilir. Bunu cevaplarken yine ince ve hassas bir noktaya temas etmiş olacağız. Bugünkü jet uçaklarının ses duvarının ötesinde ve kat kat üzerinde hız yaptığını herhalde, sesin havadaki hızını bilen herkes bilir. Bugün harp sanayiinde kullanılan Delta Kanatlı jet uçakları 2500 km/saat hız yapmaktadırlar. Demek oluyor ki, biz böyle bir uçakla Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya 20 dakikada gideriz. (Erzurum'dan İstanbul'a 21 dakikada gidilir.) Vasıta olarak roketleri kullanacak olursak bu zaman 1,7 dakika olur. Yani roketle Mescid-i Haram'dan, Mescid-i Aksâ'ya, 1,7 dakika içinde gidilmiş olur (Erzurum'dan İstanbul'a ise 1,8 dakikada gidilir). Demek ki bugünkü vasıtalarımız zamanı bu kadar kısaltmış bulunuyor. Tekniğin durduğunu ve artık ilerlemeyeceğini kimse söyleyemeyeceğine göre, yarın bu zaman daha da çok kısaltulabilir denilir.

Mirac hadisesinin çok kısa bir zamanda yapıldığını hadîs-i şeriflerin meallerinden anlıyoruz. Kısa bir zamanda olduğuna nass'lar, 1 — Bindiğim Burak gözümün, görebildiği yerin müntehasına adım atıyordu, 2 — Semâvî bir tezahürün yaklaşmakta olduğu hissini uyarılması, 3 — Mirac için yerlerinden ayrılırlarken, devrilen ibrikteki suyun henüz boşalmış olma-

ması, 4 — Yerinden ayrılmasına rağmen, yatağının henüz daha soğumamış olması, 5 — Kendileriyle (Aleyhisselatü vesselâm) Mescid-i Aksâ arasındaki mesafenin anında ortadan kaldırılmış olması.

Demek oluyor ki, biz bugünkü tekniğin ışığında gerçeği daha yakından müşahede ediyoruz.

14 — Hazreti Süleyman'la (Aleyhisselatü vesselâm) ilgili kıssalara bir göz atalım ve Hazreti Süleyman'a verilen kudret ve kuvveti temaşa edelim. Konumuzu bir de bunların ışığında görelim:

a. Sebe suresinin onikinci âyetinde: Rüzgârları emrine verdiğini ve bununla ordularını iki aylık mesafeye bir günde götürdüğünü,

b. Sebe suresi onuncu âyetinde Dâvud Aleyhisselatü vesselâm için «demiri yumuşattık» onikinci âyetinde ise Hazreti Süleyman için «Bakır madenini sel gibi akıttık» deniyor.

c. Sebe suresi 13 ve 14 âyetlerinde, Cinlerin Hazreti Süleyman emrine verildiğini ve bunların da Hazreti Süleyman tarafından işçi olarak kullanıldığı, mabedin bitimine yakın bir zamanda Hazreti Süleyman (Aleyhisselatü vesselâm) esasına dayalı olarak ölüyor. Ta ki, mabed bitinceye kadar öyle kalıyor. Ne zaman ki, bir ağaç kurdu esasını kemirerek kırılmasına sebep oluyor, işte o zaman yere düşüyor. Cinlerin geçmiş ve geleceğini bilmediklerine delil getiriliyor.

d. Sâd suresinin 30. âyeti, tefsirini Şarih Aynî şöyle yapıyor: Süleyman Aleyhisselatü vesselâmın bir oğlu dünyaya gelmişti. Şeytanlar, bu çocuğun ileride babası üzerinde müessir ve vefatında vâris olarak kendilerinin Süleyman saltanatındaki mevki'lerinin haleldar olmasından korkup: Biz, bu çocuğu öldürürüz. Yoksa Süleyman'dan sonra bununla yaşayamayız, demişlerdi. Süleyman Peygamber cinlerin bu kötü tasavvur-

larını anlayınca bir buluta emretmiş ve bulut çocuğu alıp götürmüştür. Bu hareketinden dolayı Süleyman'a Allahü Teâlâ tâb temiş ve çocuk ölü olarak tahtı üzerine bırakılmıştır.

e. Nemi suresinde 38 ve 40. âyetlerinde Sebâ Melikesi Belkıs'ın tahtıyla ilgili bir kıssa anlatılmaktadır. Hazreti Süleyman (Aleyhissalâtü vesselâm) meclisine hitaben «Ey hey'et, dedi: Kendileri teslim olarak (Müslüman olmadan önce) bana gelmezden önce o kadının tahtını bana kim getirir? —Cinden bir ifrit, ben, dedi: Onu sana, sen makamından kalkmazdan evvel getiririm ve her halde ben buna karşı kuvvetli bir eminim. — Nezdinde kitaptan ilim bulunan bir zat ise: Ben dedi, onu sana gözünü kırpmadan evvel getiririm, derken tahtı yanında duruyor görünce: Bu Rabbımın fazlından, dedi: beni imtihan için ki, şükür mü edeceğim? Yoksa küfran mı? Her kim şükr ederse sırf kendi lehine eder».

İşte Kur'anda bize **bedenî gidebileceğine** dair bir gerçek. Demek ki, cismânî bir varlık bir anda (saniyenin çok küçük bir kısmında) Mekke'nin çok daha güneyinde bulunan ve o gün Sebe adıyla maruf bulunan Yemen'den, Kudüs'e getirilebiliyor. Yemen ile Kudüs arasındaki mesafe, Mekke ile Kudüs arasındaki mesafenin iki katına yaklaşıktır.

f. Hazreti Süleyman'la ilgili bir başka vakıa'ı kısaca anlatacağım. Bu kıssa Mevlâna Celâleddin-i Rumî Hazretlerinin Mesnevisinde uzun olarak anlatılmıştır.

Vâkıa şu; Cenabı Allah, Azrâil Aleyhisselâma. Hazreti Süleyman'ın, hizmetçisinin ruhunu Hindistan'da almasını emreder. Fakat Azrâil, hizmetçiyi Kudüs'te, yani Hazreti Süleyman'ın yanında görür. Azrâil önce bilâkaydu şart Hindistan'a gitmek mecburiyetinde-

dir. Ancak ondan sonra ruhunu alacaktır. Hz. Süleyman'ın hizmetçisi, bu gelen adam kimdi? Diye soruda bulunur. Hazreti Süleyman, Azrâil'di, der. Bunun üzerine hizmetçi: Aman ne olur, rüzgâra emret de, beni Hindistan'a atsin, çünkü bana çok sert sert baktı, herhalde canımı almaya geldi diyor. Bunun üzerine Hazreti Süleyman da rüzgâra emrederek, onu Hindistan'a gönderir. Azrâil Hindistan'a vardığında hizmetçiyi orada bulur ve ruhunu alır. İşte bir anda çok daha uzak mesafelere gidişe misal getiren bir kıssa daha.

Şimdi yine insaf ile düşünölsün; Cenabı Allah, kulu Hazreti Süleyman'a bu kadar ilim, kudret ve kuvvet bahşederken acaba bizler, bütün Âlemlerin Serveri olduğuna iman ettiğimiz, Sevgili Habibini, neden bizzat emri tahtında, Kabe- Kavseyn'e kadar bedenen götürmediğini veya götürmeyeceğini düşünüyor ve karşımıza çıkacak sorulardan korkuyoruz. İmamı Rab-bânî Hazretlerinin dediği gibi İmân-ı Şuhudu, mi'rac vakıasında bulan Hazreti Peygamberin, bu mucizeye namzet oluşu, iman ehlinin teslimiyetidir. Ve iman ehlinin mi'racı da namazı olarak belirtilmiştir.

NAKLI DELİLLER:

1 — Kadı İyaz'ın Şifâ-i Şerîfinde, (37) mi'racın bedenî olduğuna dair şöyle demektedir: Müslimanların ve selefin büyük bir kısmı İsrânın cesetle ve uyanıkken vuku bulduğuna zahib olmuşlardır ki, hak olan da budur. Mi'racın cismânî olduğunu söyleyenler ise;

1 — İbni Abbâs, (Radiyallahü anh), 2 — Câbir, 3 — Enes, 4 — Huzeyfe, 5 — Ömer, 6 — Ebû Hüreyre, 7 — Mâlik b. Sasaa, 8 — Ebu Habbeti'il Bedri.

37 — Kadı İyaz: Şifâi Şerif, cilt: 1, s. 150-151.

9 — İbni Mesud, 10 — Dahhak, 11 — Said b. Cubeyr, 12 — Katade, 13 — Said b. Musayyeb, 14 — İbni Şihab, 15 — İbni Zeyd, 16 — Hasan, 17 — İbrahim, 18 — Masruk, 19 — Mücahid, 20 — İkrime, 21 — İbni Cüreyh'in (radiyallahü anhüm ecmaîn) kavilleri seneddir.

Kadı İyaz gibi büyük bir âlim ve büyük bir mühaddisin İsra hakkındaki bu haberini Sayın Hamidullah acaba görmedi mi? Yoksa gördü de iltifat mı etmedi? Bu soruyu kendilerine yöneltiyor ve her iki halde de cevap istiyoruz. Çünkü Kadı İyaz şimdiye kadar muteber bir kaynak sayılmış ve asrından bugüne kadar da bütün İslâm âlimlerinin iltifatına mazhar olmuştur.

2 — İkrime (Radiyallahü anh)'nin, Ümmü Haniden (Radiyallahü anha) şöyle bir rivâyeti vardır: «Resûl-i Ekrem Mi'rac'a gittiği gece evimde yattı. Geceleyin uyandığımda Resûl-i Ekrem'i yatağında bulamadım. Kureyş'in Peygambere (Aleyhisselâtu vesselam) adaveti (Düşmanlığı) dolayısıyla derin bir endişe duydum, ve o gece uyayamadım. Sonra Resûl-i Ekrem bana şöyle dedi: «Cebrâil Aleyhisselâm geldi elimden tutarak beni kapıya çıkardı, birde ne göreyim kapıda katırdan küçük, eşekten büyük bir binek vardı, Cebrâil beni ona bindirdi, ve benimle Beyti-Makdise kadar geldi...» (38).

3 — Buhârî, Şârihi Zebidi diyor ki: Hadis, fıkıh, kelâm âlimlerinden cumhûrun mezhebi, İsra ile Mi'rac'ın bir gecede, rüyada değil, uyanık bir halde, Resûlullah'ın nübüvvetinden sonra ruhiyle ve cismiyle vâki olduğu merkezindedir. (39).

38 — İbni Kesir : Tefsir, Darül - Fikr baskısı, cilt: 4, s. 276.

39 — Zebidi, Buharî Şarihi, Tecdidi Sarih, cilt: 10, s. 58.

4 — Abdullah İbni Abbas (Radiyallahü anh) dan rivayete göre Allahü teâlâ'nın: «Habibim, Bizim sana (İsra gecesi) göstermiş olduğumuz rü'yayı (Âyetleri) nâs için bir fitne, bir belâ olmaktan başka bir şey kılmadık» kavlindeki «Rüya» hakkında İbni Abbas: O rüya, gözün gördüğü âyetlerdir ki, Resûlullah Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem'e Beyti Makdise sefer ettirildiği gece gösterildi» demiştir. (40).

İbni Abbâsın bu hadiste bildirilen tefsiri İsra suresinin 60'ncı âyetine aittir. İbni Abbas bu tefsiriyle şunu demek istemiştir ki, âyetteki rüya uykuda görülen bir düş değil, uyanık olarak gözle görülen bir hakikâttir. (41).

Elmalılı Hamdi Bey, Tefsirinde (42) bu âyetin tefsirini şu görüşler içinde yapmaktadır: «Burada «Rüya» tabir edildiğinden dolayı mi'racın herhalde bir «rüya» olduğunu zannedenler olmuşsa da bu da doğru değildir. Çünkü uykudaki rüyâda şuraya buraya gitmek, semavâta çıkmak herkeste vakî' olabilir. Ve açıktır ki böyle bir rü'ya gördüğünü söyleyen kimseye karşı inkâr ile hücum da edilmez. Eğer mi'rac herhalde bir rü'yadan ibaret olsa idi onun fitne yapılmasının mânası olmazdı. Doğrusu rü'ya esasen Büsrâ vezninden masdardır. Urfte uyku halinde görülenlere isim olmuş ise de esas itibariyle ma'nası ruyettir, görmek demektir. Bu âyette de bu ma'nâ-i aslî üzere vârid olmuştur.» (43).

5 — Dördüncü maddede geçen âyetteki fitne tabirini, Said İbni Müseyyeb (belâ) ile tefsir etmiştir. İsra ve Mi'rac gecesi Resulullah'a gösterilen Garaib-i

40 — Sahihi Buhâri Hadisleri, cilt: 10, s. 75.

41 — Kâmil Miras: Tecridi Sarih (Buhâri Şerhi), cilt: 10, 75 - 76.

42 — Elmalılı Hamdi Yazır: Hak Dini Kur'an Dili.

43 — Elmalılı Hamdi Yazır: Hak Dini Kur'an Dili cilt, 4, s. 3186.

Mülk ve melekutun bir fitne ve bir belâ olmasına gelince, Resûlullah gördüğü icazkâr vakaları haber verince müşriklerin bunlara inanmaları ve iman etmeleri şöyle dursun, iman edenleri şaşırtmak ve azıtmak için bir vesile edinmeleridir. İbni Abbas'ın (Radiyalahu anhüma) bu tefsiri İsrâ ve Mi'rac'ın yalnız rûhî değil, rûhî ve cismî bir vâkıa olduğuna hükmeden ulemanın cumhurun mezhebini teyid eder. (44).

6 — Molla Camî (K.S.) (45) Mi'racın arşa kadar ruhmaalcesed cereyan ettiğini tasviren demiştir ki: Vakta ki Refref onun vücudu şerifinden müşerref oldu. Arş, Refrefin süratini aldı. Arş ovasında teni bir hırka gibi bıraktı, sancağını lâmekânâ hırkasız olarak refetti, bir gülü götürdüler bu aşağı dehlizden o dergâhı vâlâya el el üstünde, ciheti, mühtesi altı kapıdan kurtardı, mekânı, binidi darlıktan sıçrattı, mekândan dahi hâlî bir makam buldu ki, oraya ten de, mahrem değildi, can da.

İmamı Rabbânî (K.S.) hazretleri de şöyle buyuyorlar: O Server (Aleyhisselâtü vesselâm) mi'rac gecesinde Rabbini dünyada görmedi, âhirette gördü... Ehl-i sünnet âlimleri, dünyada görülmez buyurdular. Biz de âhiretteki görmekle gördüğünü söylüyoruz... İşte o mekândaki **görmek dünyada görmek değildir.** Âhiret görmesi ile görmektir... Her şeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir. (46) demektedir. Hâşrin ve Cennete gidişin cismânî olduğuna inanıyoruz.

7 — İbni Kesir, ulemayı cumhurun mezhebinin, Mi'racın Ruh-Maalcesed olarak vuku bulduğunu, ka-

44 — Kâmil Miras : Tecridi Sarîh (Buharî Şerhi), cilt 10, S. 75 - 76.

45 — İslâm âleminin en büyük velîlerinden biridir.

46 — İmâmı Rabbânî: Mektûbât, cilt: 1, mektûb: 283.

bul ettiğini bildirdikten sonra, Mi'racın cismani yapıldığına delil olarak İsrâ suresinin tesbîh âyeti ile başlamasına dikkati çekerek şöyle demektedir: «Subhanellezi» gibi tesbihler, ancak büyük işler dolayısıyla söylenir. Eğer bu uykuda olmuş olsaydı, bunda tesbihi icab ettirecek husus yok demektir. Ve bu büyük de görülmezdi. Kezâ Kureyş küffarı bunu yalanlamaya tevessül etmezdi. Ve yine daha önce müslüman olan bir kısım insanlar da, irtidada gitmezlerdi, diyor ve ilâve ediyor: Burak binek olup bedeni taşımak içindir, ruhun bineğe ihtiyacı yoktur. Diyor (47).

İmamı Rabbani hazretlerinin de bu son hususta görüşlerini konumuz içinde derc etmiştik.

8 — Ruhul Beyan 2. Cilt, s: 391 de, (Hediyetül Muhtedîn) adlı kitaptan naklen: Mescidi-Haram'dan, Mescidi-Aksâ'ya kadar cismaniyeti âyet ile ve ikinci asrın icmaî ile, sermaye cismanî yükselmesi haber-i meşhûrda arş ve cenneti seyri haberi vahidle de sâbittir, buyurmuştur.

9 — Kazi Beyzavi, Celâleyn, İbni Kesir, Savi, El-malılı Yazır tefsirlerinde bunun ruh-maalcesed olduğu üzerinde ittifaktır.

10 — Akaid sahibi Ömer Neseî hazretleri şöyle buyuruyorlar: Allah'ın elçisi Muhammed (Sallallahü aleyhi ve sellem) in, uyanırken, şahsı ile semaya, ve sonra yüce makamlardan Allah'ın dilediği yere mi'racı haktır. (48)

11 — Ehl-i sünnetin itikatta imam'larından olan Eş'ari hazretleri mi'racın ruh-maalcesed yapıldığına kail olup, İbni Abbas tarikatını iltizam ederek, Resu-

47 — İbni Kesir : a.g.e.

48 — Ömer Neseî : Akaid, Otağ Yayınları, 1974, s. baskı, s. 227 ve 297.

tullah'ın (Sallallahü aleyhi ve sellem) Allahü teâlâyı baş gözü ile gördüğüne kail olmuştur. (49)

12 — Allâme-i Sâni Saadeddin Teftazani ise şöyle demektedir: «Resullullahın mi'racı uyanık halinde ve bedeni ile olmuştur. Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya kadar olan kısmı kitab'la sâbittir. Delili kendisidir. Semaya kadar mi'raç ise, Meşhurdur. Sema'dan Arş'a ve diğer yerlere gitmesi ise, Haberi Ahad ile sabittir.» (50)

13 — Sahîh-i Buhari, mütercimi Kâmil Miras tecrid'de konuyu şöyle bağlıyor: «Cumhuru Selef ve Halefin an delilin i'tikadına göre, İsrâ, rûh-maalcesed vakı olmuştur. Mescid-i Haramdan Mescid-i Aksâ'ya kadar olan hârîka-nümâ seyahat-ı şebâne ise, nass-ı Kur'an ile sâbit olduğundan İsrâ'nın bu kadarına inanmayan kimse ikfâr (tekir) olunur.» (51)

14 — Zamanımızın hadis âlimi bulunan Sayın Ahmed DAVUDOĞLU Mi'raçla ilgili akaidi şu cümlelerle belirtmektedir: «İsrâ ve Mi'raç hadisesinin başı ve sonu âyetle, tafsilâtı da meşhur ve sahih hadislerle sabit olduğundan bu cihetleri inkâr; küfür, tafsilâtını inkâr dalalettir. (52)

15 — Meşhur Aliyyülkarî ise bu hususta mi'racın bedeni olduğunu belirttikten sonra şöyle demektedir: «Mi'racın, Mekke'den Mescid-i Aksâ'ya kadarki kısmı kitabla sâbittir. Bunu inkâr eden kâfir olur. Mescid-i Aksâ'dan Semaya kadarki kısmı Meşhur hadislerle sâbittir. Bunu inkâr eden kimse bid'at ehli olur.

49 — Kâmil Miras : Tecridi Sarih, cilt: 10, s. 77.

50 — Teftazânî: Şerhü'l Akaid, s. 174.

51 — Kâmil Miras : Tecridi Sarih, cilt: 2, s. 262.

52 — Ahmed Davudoğlu: Sahih-i Müslim Tercümesi ve Şerhi, s. 618.

Semadan Cennete, Arş'a ve mâverâ-yı âleme çıkış ise haberi Ahad ile sabittir. Bunu inkâr eden ise muhti (hatâ etmiş) olur. (53)

16 — Ehl-i Sünnet'in en büyük âlimi **IMAM-I AZAM EBU HANIFE** (Radiyallahü anh) hazretlerinin **FIKHI-EKBER** kitabında şöyle buyuruyorlar: **(MI'RAC RUH VE CESED BERABER OLMUŞTUR)** (54). İşte en büyük delil, ehli sünnet olarak daha neyi arıyor ve ne yapmak istiyoruz?

17 — Ehl-i Sünnet Mezhepleri olarak bilinen Hanefi, Şâfii, Mâlikî, ve Hanbelî mezheplerinin kurucuları olan **IMAM-I AZAM**, **IMAM-I ŞÂFII**, **IMAM-I MÂ-LİK**, **IMAM-I AHMED HAZRETleri** (Rahmetullahi aleyhim ecmain) ve bu büyük imamların mezheplerine bağlı hiç bir islâm uleması mi'racın ruhen veya rüya ile yapılmış olduğunu söylemiyor. Ve tam bir ittifakla diyorlar ki,

MI'RAC RUH-MAALCESED YAPILMIŞTIR. İŞTE EN GEÇERLİ SENED DE BUDUR.

7 — **Sayın Hamidulah Bey:**

— Mirac hakkında, taban tabana zıd olan rivayetlerden birini tercih etmek durumundayız. Mi'racın iki olduğuna dair icma yoktur. Ben kabûl etmiyorum. Bir tek mi'rac vardır. Seleften bazıları iki mi'rac kanaatine varıyorlar... diyorlar:

CEVAB:

Sayın Hamidullah Beyin üzerinde sıkı sıkıya durduğu Hazreti Muaviye (Radiyallahü anh) ve Hazreti Aişe (Radiyallahü anhâ)nın rivayet ettikleri hadîs-i

53 — Aliyyülkâri : Şerhü'l Emali, s. 20.

54 — İsmail Kaya : Fıkhı Ekber Şerhi : Sebat Bas. Konya, s. 91.

şerifleri KÜTÜB-I SITTENİN hiç birinde bulamadık. Hatta Kütübi Sittenin dışında kalan diğer dört müteber hadis kitabında da bulamadık. Ancak İbni Hişam'ın siyerinde tesbit edebildik. Bu gerçeğe karşılık bakınız Sayın Hamidullah Bey bu konuda ne diyorlar: «Hazreti Aişe'nin görüşünün sahih rivayet olduğunu söyleyebiliriz.» Sayın Hamidullah Bey Kütüb-i Sitte ve diğer müteber hadis kitaplarının almadığı ve senetinde kesiklik ve meçhul bir ravi ve aynı zamanda metninde de illet-i katıha bulunan bir rivayetle böyle mühim bir mesele hakkında nasıl amel edilebilir? Aynı zamanda müstakil bir rivayete — İndi ihtimallerle — nasıl sahih rivayet denir? Yoksa usul-i Hadisteki istilahlarda da yirminci asırda birbirleriyle yer mi değiştirdiler? (55)

Önce ravileriyle birlikte metinlerini derc edelim: Muhammed b. İshak diyor ki; Yakup b. Utbe el-Mugayre bana şu sözleri söyledi: Muaviye b. Ebû Süfyana Peygamberin mi'racı hakkında sual sorulduğunda bunun Allah tarafından gösterilen sadık bir rüya olduğunu söyledi. (56)

İbni Hümejd diyor ki; Seleme Muhammed'den, Muhammed de Ebu Bekrin bazı akrabasından Hazreti Aişe'nin şu sözleri söylediğini haber aldı: Resûl-i Ekrem'in cismi kaybolmadı. Fakat ruhu ile uruç etti.» (57)

Bu hadislerin amel cihetiyle kuvvetlerini hadis ilmiyle uğraşanlara bırakmayı uygun buluyorum. Çünkü konumun dışına taşıyor. Ancak şu kadarını diyelim ki, Sahihayn lakabıyla meşhur, Buhari ve Müs-

55 — Sadi Çöğenli, Ali Bayram: Hamidullah'ın Cumhur-i Ulemaya muhalif fikirlerinin tenkidi: Erzurum - 1975.

56 — İbni Hişam: Siyer, cilt: 1, s. 400.

57 — İbni Hişam: a.g.e., cilt: 1, s. 399.

lim'deki hadisi şeriflere Sayın Hamidullah Bey, seminerinde delil olarak iltifat etmediler. Meselâ İbni Abbas'ın Ruh-Maalcesed rivâyetine de acaba iltifatları ilişmedi mi?

Yukarıda derc ettiğimiz her iki hadisin «Müskadi Hadis» cinsinden olduğunu İbni Hişam da belirtmektedir. Hadis ilmini bilmeyen dahi, bu hadislerin ravilerine bakarak bir hüküm sâhibi bile olabilir.

Hazreti Muaviye hadisinde geçen «rüya» kelimesinin zahiren iki manasının bulunduğunu, buna delil olarak da İbni Abbas hadisini ve Kur'anı Kerim'den misaller vererek açıklamıştık. Ehl-i sünnet imamlarının «rüya» tabirini, görmek olarak anladıkları bildirilmektedir.

Sahîh-i Buharideki bir hadîs-i şerîfden öğreniyoruz 'ki, Resûlullah'ın Aişe valdemizi izdivaç buyurmaları Hicret'ten üç sene evvel oldu. En sahîh rivayetlere göre, Medine'deki zifafları da Medine'ye hicretin sekizinci ayına tesadûf eden Şevval ayında vukû bulmuştur.

Ehl-i sünnet uleması, Mi'rac zamanında Hazreti Aişe'nin küçük olduğunu ileri sürerek rivayetinin zayıf olduğunu ve bununla amel olamayacağını bildirmişlerdir. Ve «Ruh'u bedeninden ayrılmadı» şeklinde tevil etmişlerdir. Sayın Hamidullah Bey, bu konuya seminerinde şöyle değinmişti. «Hazreti Aişe hadisi her ne kadar dirayet yönünden zayıf kalıyorsa da, Peygamber Efendimizle (Aleyhissalâtü vesselâm) evlendikten sonra bunu sorup öğrenmiş olabilir, bunun içindir ki bu yönden de rivayetinin dirayetli olabileceği düşünülebilir.»

Zamanımızda ihtimaliyet prensiplerinden biri gibi, bu konuşma, denilse ki, bunun böyle olduğunu isbat et, edemez tabii. Şimdi bir de aynı şey karşı tara-

fa denilse ki, sen bunun böyle olmadığını isbat et. Elbetteki karşı taraf da isbat edemeyecektir. Hadisin kuvvetli olmaması ve böyle bir ihtimalin de delil olarak alınmasını uygun bulmadıkları içindir ki, Ehl-i Sünnetin dört büyük imamı ve ulemayı cumhur bununla amel etmeyi uygun bulmamıştır. Buna biz ne diyebiliriz ki, hele İmam-ı Azam'a (rahmetullahı aleyh) acaba bu büyük evliyaullah ve makamına erişilmesi imkânsız bulunan ve bunun da böyle olduğuna zamanımıza kadar tasdik edilen, bu büyük imamın acaba bu meseleyi halletmek için hiç çaba harcamadığını mı düşünüyoruz.

Sayın Hamidullah Bey: — Miracın iki olduğuna dair kayıt yoktur. Ben kabul etmiyorum, bir tek mirac vardır, seleften bazıları iki mirac kanaatine varıyorlar..... diyor.

Şimdi sözü ve buna cevabı Sahih-i Buhariye, bunun şarih-i Zebidiye ve mütercimi Kâmil Miras'a bırakıyorum:

Enes İbn-i Mâlik radiyallahu anh'ten Nebi Sal-lallahü Aleyhi ve sellem'in Mir'ac gecesi Mescid-i Haram'dan sefer ettiğine dair haberi şöyle hikâye ettiği rivayet olunmuştur: Resûlullah'a vahy olunmazdan önce (ve Nübüvvet gelmezden iki sene önce) (bir gece o, Kâbe Mescidinde Hamza ile Cafer'in arasında uyurken) yanına üç Melek geldi. Bunlardan birincisi öbürüne:

— O (Muhammed) hangisidir? diye sordu. O da:

— Ortadaki, O, bunların hayırlısıdır, diye cevap verdi. En sonraki (Üçüncü) Melek de:

— Haydi hayırlısını alınız, dedi. Ve mirac kıssasının mukaddimatı bundan ibâret bulundu. (Bu gece başka bir şey vuku bulmadı.) Bu suretle Resulullah (uyurla uyanık arasında) kalbinin görmesi halinde bu

melekleri —başka bir gece gelmelerine kadar— bir daha görmemiştir. Nebî sallallahü aleyhi ve sellem'in iki gözü uyurdu, fakat kalbi uyumazdı. Başka Peygamberler de hep böyledir: Gözleri uyur da gönülleri uyumaz. Bunun üzerine Cibril (Miadı geldiğinde) Resulullahı alarak geri dönmüş sonra Resulullah ile semaya çıkmıştır. (58)

Kâmil Miras bu hadise şöyle bir şerh koymuş:

Hadisin siyakından ve beyân tarzından pek iyi anlaşılacağı üzere hadiste bildirilen kıssa asıl Mirac vakıası değildir. Mirac'a dair olan haberler hususi bahsinde anlatılmıştır. Bu cihetle asıl Mirac sanılmaması için tercememizde ihtirazı kayıtlar konuldu. Bu kıssanın Peygamberimize vahiy ve nübüvvet gelmezden önce vuku bulduğu, hadisin metninde de tasrih edilmiştir. Halbuki Mirac müteaddid rivayetlere göre, Hicretten üç, yahut iki, yahut da bir sene evvel vuku bulmuştur. Sonra Miracın sadık ve salih bir rüyadan ibaret olduğunu kabul edenlerin bu hadis ile istidlâlleri de doğru değildir. Çünkü bu vakıa Miracın kendisi olmadığı gibi bu tam bir rüya da değildir. Uyurla uyanık arasında ruhi bir haldir.

Buharinin rivayetine göre, Hazreti Aişe, Resûl'i Ekrem Sallallahü aleyhi ve sellem'den bir kere:

— Ya Resulallah, Ramazanda kıldığınız Teravîh namazından sonra ve Vitir namazı kılmazdan önce bu iki namaz arasında istirahat ederken uyurmusunuz? diye sormuştu. Peygamber Efendimiz:

— Yâ Aişe, benim iki gözüm uyur. Fakat kalbim uyumaz, diye cevap vermişti ki, uyurla uyanık arasındaki ruhi halden ibarettir. Bu hal, uykunun bizim ruhumuzda irca ettiği gaflet tesirinden Resûl-i Ekrem'

58 — Sahihî Buhari, Tecrid, cilt-9 : s: 279.

in mübarek kalbinin tamamıyla masun bulunduğunu ifâde eder. Bu cihettendir ki, Resûl-i Ekrem'in bu nevi uyku hâliyle abdesti bozulmazdı.

Bu hal Enbiyaların cümlesinde bulunduğundan, diğer Peygamberlerin (Aleyhimüsselam) kalbi de uykunun gafletinden masûn idi. (59)

8 — Sayın Hamidullah Bey:

Şakkı-Sadr (Şerhî Sadr) meselesinde rivayetleri birleştirmek zordur. Her ikisi de Buharide ise daha zordur. Birini kabul diğerini red etmek mümkün değildir. Ve asrımızda da bunun halli mümkün değildir. diyorlar.

Şerh, lûgatte açmak, yarmak, keşfetmek, bir şeyi izah etmek ve tefsil sûretiyle bildirmek demektir. (60) Sadr da sine, göğüs, yâni; bir şeyin ön tarafı manasınadır. Ayrıca bir odanın ve salonun en şerefli oturak yerine sadr denir. (60)

İbni Kesir; üç ayrı şakkı sadrın olduğundan bahisle şöyle demektedir. Birincisi, Hâlîmenin yanında iken, ikincisi vaki olduktan sonra, üçüncüsü ise semaye urucunda olmuştur. (61)

Süheyl ise iki ayrı şakkı-sadr'dan bahisle şöyle demektedir. Birincisi, Halime yanında iken olmuştur ve kalbi karla yıkanmıştır. İkincisi, İsrâ gecesini olmuştur ve kalbi zemzemle yıkanmıştır. Birincisi, şeytan vesvesesinden temizlemek ve maddi bedende bulunabilecek kirleri temizlemek ve bulûğ çağına geldiğinde erkeklerde görülen ayıblanan hallere düşmesin diye yıkanır. Bundan murad kalbinde tevhidten

59 — Kâmil Miras, Tecridi Sarih, cilt-9 : s: 280.

60, — Ömer Nasuhi Bilmen : Kur'anı Kerimin Tefsiri : Cilt-8, s: 4057.

61 — İbni Kesir :Siret-1, s: 406.

başka birşey kalmasın. İkincisinde, Cenabı Hak kendisine yükselteceği şeyin kudsiyetini arıtmak için zemzem suyu ile yıkandı ve kalbi hikmet ve imanla dolduruldu. Namazın şanı temizlik. Bu sebeble zahiren ve batınen temizlendi. (62)

Sahihi Buhari müellifi Zebidi, Şerh-i Sadr konusunda şöyle demektedir:

Şerh-i Sadr kıssası müteaddittir. İlki Aleyhisselâtu Vesselâm Efendimiz, Hazretleri dört yaşlarında ve süt nineleri (Hâlimetü's Sa'diyye) radiyallâhu anha'nın evinde iken vâkı' olmuştu ki bunda şakkı-sadrâ memur olan melâikenin «Bu, şeytanın senden olan haz ve nasîbidir» diyerek kendilerine gösterdikleri alakayı nez' etmek içindi. Bu birincisi. . . .

İkincisi; on yaşında iken şakkı-sadrın vukuu (Ebu Nuaym) ile (Ziyâüddin Muhammed b. Abdü'l-Vâhid) in rivayetlerinde varid olmuştur.

Üçüncüsü : Hz. Âişe radiyallahu anha'dan mervi bir hadîse göre Hira mağarasında iken Cibril Aleyhisselâm'ın tebliği vahy için ilk geldiğinde de şakkı-sadr vaki olmuştu ki, bunun vahy'yi ilâhi kuvvet-i kalb ile telakki ve skal-i vahyi tehammüle kudret kesbedebilmeleri için olduğu zahirdir.

Dördüncü ise, Leyle-i Mi'rac'da Sadr-ı Şerif-i Nebevinin şak ve gasli ve hikmet ve iman ile imlâ edilmesi, o leyle-i mübârekede muttali olacakları hikem ve esrâr-ı Rabbaniyyeyi hüsn-i telakkiye kabiliyet-i Risâlet Penâhinin hadd-i kemâle isali hikmetine müstenid idi.

62 — Suheyl, II, 168 ve 173.

Bazı rivayette beşinci bir şerhden de bahis varsa da delili yoktur (63) demektedir.

Buharî Şerifte; Katâde Enes İbn-i Mâlik'in ve Ebû Zer'in (Radiyallahü teâlâ anhüm ecmain) naklettikleri hadisi şeriflerde şakkı sadr-dan da bahsedilmektedir. «Şuradan şuraya kadar yardı» dediğini işittim, demiştir ki, râvî bu işâret olunan mahallin boğaz çukurundan kıl bittiği yere kadar yâni ön mahalli olduğunu bildirmiştir— ve kalbini çıkardı. Sonra içi iman (ve hikmet) dolu bir tas getirildi. Kalbimde (Zemzem suyu ile) yıkandıktan sonra içine imân ve hikmet dolduruldu. Sonra eski hâline iade olundu. Göğsümü kapayıp üzerini mühürledi. (64,65) (X) (XX)

Kur'anı kerimde, şakkı sadr'dan ve inşirahtan bahsetmektedir. 94. sure birinci ayetinde (inşirah suresi) buna işaret olduğu müfessirlerce belirtilmektedir. (66)

63 — Sahihî Buharî Tecridi, cilt-2, s: 273.

64 — Sahihî Buharî : Cilt-2, s: 273.

65 — Sahihî Buharî : Cilt-10, s: 65.

66 — Hamdi Yazır : Hak dinî Kur'an Dili, Cilt-8, s: 5911.

(X) Büyük hamleler peşinde bulunan bugünkü tıp ilmi, kendi sahasında kansız, dikişsiz ameliyatı gerçekleştirmek için büyük çabalar göstermektedir. Bunun için de elektirikli bistüriler (Yüksek alternasyonlu elektrikle çalışır) ve laser ışınları kullanılarak bu gayeye varılmak isteniyor. Muvaffak olma ufukları az çok belirmiş bulunmaktadır. Cenab-ı Allah insan oğluna bunu gerçekleştirme hayal ve iradesini vermiş olduğuna göre bunun da gerçekleşmemesi için bir sebep olmaması lâzım gelir. Mesela Jul-Vern bundan ikiyüz yıl önce aya gitme konusunda fantazik fakat matematiksel hayal mahsülü ortaya koymuştu. Bugün bu hayal olduğundan fazla gerçekleşti bile. Jul-Vern insanı hayalen ay yüzüne indirmeye cesaret edememişti (Z.Ç.)

(XX) Bazı müfessirler şakk-ı sadr ile iman ve hikmetin doldurulması arasında bir ilişki göremediklerini bahisle manevi bir

Ortaya konulan kaynaklar gösteriyor ki, Sayın Hamidullah Beyin dediği gibi, Şakkı Sadr bir değil bir kaçıdır. Şayet bu hususun da kendileri tarafınca bir kaç olarak (bu sağlam delillere dayanarak) kabul edilirse (Miracında bir değil bir kaç olduğu gibi) mesele hem kolaylaşmış ve hem de çözüme ulaşmış olacaktır. Zaten kendileri de iki ayrı şakkı-sadr'den buharinin bahsettiğini bildirmektedir. Fakat bu ikisini de kabul edemediğini imâ etmektedir. Akla geliyor ki, Sayın Hamidullah Bey cerrahi bir muamelenin oluşuna itiraz ediyor. Bunda itiraz edilecek hususun olmayacağına delil olarak bu günkü tıbbi teknik getirilebilir (X). Ve yine bugünkü fiziki teknikle de iman ve hikmetin doldurulmasına remz ve misal verilebilir (XX). Demek oluyor ki, güneşin batıdan doğması çok yaklaşmış bulunmaktadır. Bu hâdiseden sonra «Tövbenin kabul olmayacağı» haberi de islâm âlemince meşhurdur. Bunu hepimiz bilmekteyiz.

9 — Sayın Hamidullah Bey:

— Miracın Ebû Talip evinde veyâ Kâbede bulunduğu bir zaman, olduğu hakkında rivayetler var. Ancak biz birinci rivayeti tercih ederiz. Çünkü Hanımı Haticenin (R.A.) ölümü üzerine amcasının evinde kalıyordu. diyor.

(X) (XX)

ameliyat olduğunu kabul temayülünde bulunmaktadırlar. Bunun için de bir misâl vermek kolay; şöyle ki, elimize bir çelik çubuk alalım. Bunun önceleri mıknatıslığı yokken, biz bundan çok yüksek voltajlı bir elektrik akımı geçirecek olursak veya çok kuvvetli bir elektromanyetik alanda çok kısa bir zaman tutacak olursak kuvvetli bir mıknatıs elde etmiş oluruz. İşte çelik hikmetle doldurulmuş oldu. Bugün artık açık kalb ameliyatlarının yapıldığını bilmeyen yoktur. İşte Şakkı Sadr'ı ve kalbin hikmet ve imanla doldurulmasını bunlarla mukayese edebiliriz. (Z. Ç.)

CEVAB:

Son iki cümledeki fikirleri şahsına ait olduğu için ona ilişmeyiz. Öz vebali öz boynuna deriz. Ancak biz de konumuzu şöyle ortaya koruz: Mescid-i Haram; Kâbetullahın şimali tarafındaki Hicrûl-Kâbe, Hicri İsmail ve Hatıym-i Kâbe denilen mevkidir. Resûlullahın Mi'racı gidiş noktasını bazıları Harem-i Şerif (Hatıym-i Kâbe) gerekse Ümmihaninin evi olsun, İsrâ ayetinde geçen Mescidi Haram lâfzının zahirine muhalif düşmez. Zira Ümmihaninin evi de Harem dahilinde olduğundan Mescidi Haram itlak olunabilir. (67)

10 — Sayın Hamidullah Bey:

Sahabiler arasında bizzat böyle bir ihtilâf mevcut iken, biz nasıl olur da bunun üzerinde bir icma vardır deriz. Ben MI'RAC üzerinde bir icma kabul etmiyorum. diyor.

CEVAB:

Her meselede en ince hassasiyeti gösteren mübarek sahabe-i kirâmdan herhangi biri de böyle hârikulâde bir hâdisede esas ihtilâfa yol açan, meselâ: Hem ruh hem de vücudla mı çıkmıştır ve Cenabı Allah'ı gözüyle görmüşmüdür? gibi noktalarda Peygamberimize (A.S.V.) tam aydınlatıcı müracatta bulunmamışlardır. Belki de onların bu hareketlerinin sebebi hiç şeksiz inandıkları için mahiyetini akıllarıyla araştırmaktan çekinmelerinden ileri geliyordu ve onun için de mi'rac hadisesini Peygamberimizden işittikleri gibi anlamışlar ve anlatmışlardır. Sonradan vaki bazı suallere de kendi ictihatlarıyla cevap vermişlerdir.

67 — Ramazan Yıldız: İsrâ ve Mirac, Sinan Yayınevi, İstanbul-1969, s: 38.

Aslında bu vakanın böyle ihtilâflı kalması esas olarak iki ayrı hikmete bağlanabilir:

1 — Peygamber Efendimiz (S.A.V.) sorulardan hoşlanmamış, onları ayıblamış ve çok sual sormayı yasak ederek; «Gerçekten ümmetim için en ziyade korktuğum şey bilgili münafıktır» buyurmuştur.

2 — Allah'ı Azîmüştânın : «Biz sana gösterdiğimiz o temaşayı insanlara bir fitne (imtihan) kıldık» âyeti kerimesinde görmekteyiz.

Esasen biz, gerek öncekilerin gerekse sonrakilerin, Resulullahın bu gerçek vakası üzerindeki çekişmelerine bir mana veremiyoruz. Yok İsrâ ile Mirâc arasındaki zaman şu kadar, yok ruhla veya cesedle; yok uykuda veya uyanık haldedir. Hakikatte bütün bunlar vakanın mahiyetinden ve onun Resûlullah için çok kısa bir zamanda uzak mekânlar, uçsuz bucaksız âlemlere ait bir keşif ve tecelli olmasından bir şey değiştirmez. İlâhi kudretin ve nübüvvetin tabiatını ve ne demek olduğunu idrak edenler, bu vakadaki hiç bir şeyi garipsemezler, öyle olmuştur ve Allah, öyle tecellisini istemiştir, öyle olmuştur. Allah'ın (C.C.) gerek bizim Peygamberimize (A.S.V.) gerekse diğer Peygamberlere (Aleyhimüsselam) lütfettiği öteki mucizeler ne kadar mümkünse, bir imtinâ düşünüleliyorsa onun kudretine nazaran mirâc mucizesi de o derece mümkündür. Binaenaleyh bu hadisede Cenabı Allah'ı ne orada burada aramak ve ne de ona bir mekân tahsis etmek mevzubahis olabilir. Zaman ve mekân kayıtlarından uzak bir tecellidir. Habibine lütfur ve tekyiften uzaktır. Ona akılla değil imanla gitmek mecburiyeti vardır. (68)

68 — Ramazan YILDIZ : İsrâ ve Mirâc, Sinan Yayın evi, İstanbul, 1969 s: 52.

SON SÖZ

Mevcut inceleme gücümüz bu kadar oldu. Hatalarımız olmuşsa, her hususta olduğu gibi bu hususta olduğu gibi bu hususta da Allah'ın (C.C.) mağfiretine sığınırız. Muvaffakiyetimiz olmuşsa Allah'dan (C.C.) hatamız olmuşsa şahsımızadır.

Muhterem kardeşlerimizin konular üzerinde ikazları olursa memnuniyetle karşılarım. Gayemiz cepheleşmek değil doğrunun anlaşılmasıdır.

İsrâ suresinin 60 ncı ayetinde «Habibim, Bizim sana (İsrâ gecesi) göstermiş olduğumuz rû'yayı (Ayetleri) nâs için bir fitne, bir belâ olmaktan başka birşey kıldık» buyuruyor.

Abdullah İbni Abbas (R.A.) dan rivayete göre buradaki rûya tabirini bizzat görmekle tabir etmiştir. (69)

Acaba bu fitne ve belâ tabiri sadece miracın yapıldığı zaman'a ait olduğunu ve bunun kıyamete değin böyle devam etmeyeceğini kim söyleyebilir? Fitne kıyamete kadar devam ediyor işte. . . .

69 — Sahihi Buhari : Cilt-10, s: 75.

**BEREKÂT YAYINEVİ'NİN NEŞRETTİĞİ
ESERLER**

**BEREKÂT
İmâm-ı Rabbânî ve Yolundakiler
Zübdetü'l - Makâmât**

Yazan : M. Hâşim Kişmî
Terceme : A. Fârûk Meyân

Bu eser, ikinci bin yılın müceddidi (yenileyicisi) İmâm-ı Rabbânî ve yüksek hocaları Hâce Muhammed Bâkî (Kuddise sirruhüma) hazretlerinin ve talebelerinin ve muhterem evlâtlarının yüksek makamlarını ve tercüme-i hallerini anlatır.

4. Baskı 442 sayfa 20 T.L.

**GUNYE'TÜT - TALIBİN
İLİM ve ESRÂR HAZİNESİ**

Yazan : Seyyid Abdülkadir-i GEYLÂNİ

Terceme : A. Fârûk Meyân

Kitabı okuyunca, gerçek bir hazine olduğunu kabul etmemek imkânsız. Bilinmeyen, duyulmayan bir ilim ve esrâr hazinesi....

Bu kitabı okurken, Islâm âlim ve mutasavvıflarının ilim ve hallerine şaşacak, onları engin denizde gezer, kendinizi ise sâhilden onları seyrederek bulacaksınız....

Bez ciltli, Altın yaldızlı, 544 sahife 50.- Lira.
Karton kapaklı 40.- lira.

DÜRR-I YEKTA ŞERH-I

Yazan : Büyük Osmanlı âlimi

Hafız Muhammed Es'ad bin Abdullah
2. Baskı

Sultan II. Abdülhamid Han (Rahmetullahi aleyh) devrinde basılmıştır. İmâmın ve İslâmın Şerâiti, Ehl-i Sünnet i'tikadı, ibâdetler ve cihad hakkında geniş malûmat veren değerli bir ilmihaldir. Yeni yazıya ilk defa çevrilmiştir.

256 Sahife 15.- Lira.

VESİLETÜ'N - NECAT - SAÂDET YOLU

Bu kitapta on risale bulacaksınız.

- 1 — Risâle-i Münire (İslâm Güneşi)
Ahmet İbn-i Kemal Paşa
- 2 — Nüzhetü'l - Efkâr ve Seâdetü'd - Dâreyn
Şamlı Hacı Mustafa Efendi ve İmâm-ı
Bîrgivi
- 3 — Nemaz ve Fazileti
İmâm-ı Gazalî, İmâm-ı Rabbânî,
Muhammed Rebhamî
- 4 — Oruc ve Fazileti
İmâm-ı Gazalî, İmâm-ı Rabbânî,
Muhammed Rebhamî
- 5 — Bey' ve Şirâ Risalesi
Hamza Efendi
- 6 — Vehhabiler
Eyyûb Sabri Paşa
- 7 — Dört Büyük İmam
- 8 — Hücec-i Kat'iyeye
Ebûberekât Abdûllah Süveydî
- 9 — Komünistlik ve Komünistlerde din düş-
manlığı
- 10 — İki Cihan Güneşi (Muhammed «Sallallahü
aleyhi ve selem»)

Derleyen: A. Fârûk Meyân

568 sayfa Karton kapak 35 T.L.

BÜYÜK AMENTÜ ŞERHI

Kadızade Ahmed Efendi

«Âmentü Billâhi...» Hadis-i şerîfini gayet geniş açıklayarak imânın şartlarını anlatan bir eserdir.

Hazırlayan : A. Farûk Meyân

3. Baskı

384 sayfa, karton kapak

Fiatı : 25 T.L.

MARKSIZM YARGILANIYOR

Marksizmin pratik ve teorik çıkmazlarını ilmi delillerle tahlil eden bir inceleme kitabıdır.

Diyalektik materyalizmin, bütün ilimlere göre çürütülüşünü bu kitapta bulacaksınız.

Hazırlayan : A. Selçuk Emre

3. Baskı

368 sayfa 25 T.L.

NEMAZ KİTABI

Kısaca Ehl-i Sünnet i'tikâdını ve Hanefî mezhebine göre beş vakit namazı anlatır.

Hazırlayan: Hasan Yavaş
Yedikule Camii imam - Hatibi

2. Baskı 160 sahife

7,5 lira.

